

فهرست

پایه دوازدهم

درس سوم: مراعات نظیر، تلمیح و تضمین ۲۳۵

درس ششم: لف و نشر، تضاد و متناقض نما ۲۴۵

درس نهم: اغراق، ایهام و ایهام تناسب ۲۵۵

درس دوازدهم: حسن آمیزی، حسن تعلیل و اسلوب معادله ۲۶۷

بخش چهارم (سبک‌شناسی)

پایه دهم

درس چهارم: تاریخ ادبیات پیش از اسلام و قرن‌های اولیه هجری ۲۸۱

درس هفتم: سبک و سبک‌شناسی (سبک خراسانی) ۲۹۱

درس دهم: زبان و ادبیات فارسی در سده‌های پنجم و ششم و ویژگی‌های سبکی آن ۳۰۱

پایه یازدهم

درس یکم: تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های ۷، ۸ و ۹ ..... ۳۱۲

درس چهارم: سبک‌شناسی قرن‌های ۷، ۸ و ۹ (سبک عراقی) ۳۲۱

درس هفتم: تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های ۱۰ و ۱۱ ..... ۳۲۸

درس دهم: سبک‌شناسی قرن‌های ۱۰ و ۱۱ (سبک هندی) ۳۳۴

پایه دوازدهم

درس یکم: تاریخ ادبیات قرن‌های ۱۲ و ۱۳ (دوره بازگشت و بیداری) ۳۴۳

درس چهارم: سبک‌شناسی قرن‌های ۱۲ و ۱۳ (دوره بازگشت و بیداری) ۳۵۴

درس هفتم: تاریخ ادبیات قرن ۱۴ (دوره معاصر و انقلاب اسلامی) ۳۶۱

درس دهم: سبک‌شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی ۳۷۳

بخش پنجم (مفهوم و قرابت معنایی)

پایه دهم

مفهوم و قرابت معنایی ۳۸۳

پایه یازدهم

مفهوم و قرابت معنایی ۳۸۹

پایه دوازدهم

مفهوم و قرابت معنایی ۳۹۹

پاسخ‌نامه تشریحی ۴۰۵

پاسخ‌نامه کلیدی ۵۴۰

بخش اول (کلیات)

پایه دهم

درس یکم: مبانی تحلیل متن ۸

بخش دوم (عروض و قافیه)

پایه دهم

درس یازدهم: قافیه ۲۰

درس دوم: سازه‌ها و عوامل تأثیرگذار شعر فارسی ۳۴

درس‌های پنجم و هشتم: هماهنگی پاره‌های کلام - وزن شعر فارسی ۳۹

پایه یازدهم

درس دوم: پایه‌های آوایی ۵۶

درس پنجم: پایه‌های آوایی همسان (۱) ۶۴

درس هشتم: پایه‌های آوایی همسان (۲) ۷۶

درس یازدهم: پایه‌های آوایی همسان دولختی ۹۰

پایه دوازدهم

درس دوم: پایه‌های آوایی ناهمسان ۱۰۰

درس پنجم: اختیارات شاعری (۱): زبانی ۱۲۱

درس هشتم: اختیارات شاعری (۲): وزنی ۱۳۷

درس یازدهم: وزن در شعر نیمایی / نام‌گذاری وزن‌ها ۱۵۲

بخش سوم (آرایه‌های ادبی)

پایه دهم

درس سوم: واج‌آرایی، واژه‌آرایی ۱۷۲

درس ششم: سجع و انواع آن ۱۷۸

درس نهم: موازنه و ترصیع ۱۸۴

درس دوازدهم: جناس و انواع آن / اشتقاق (هم‌ریشگی) ۱۹۰

پایه یازدهم

درس سوم: تشبیه ۲۰۰

درس ششم: مجاز ۲۱۱

درس نهم: استعاره ۲۱۹

درس دوازدهم: کنایه ۲۳۰

اختیارات شاعری (۲): وزنی

اختیارات وزنی

● اختیاراتی است که براساس آن‌ها، شاعر تغییراتی کوچک و جزئی در وزن ایجاد می‌کند؛ تغییراتی که گوش فارسی‌زبانان آن‌ها را عیب نمی‌شمارد.
● تفاوت «اختیارات زبانی» با «اختیارات وزنی» در این است که: «اختیارات زبانی» فقط قابلیت‌ها و تسهیلاتی در تلفظ برای شاعر فراهم می‌کند تا به ضرورت وزن از آن‌ها استفاده کند بی‌آن‌که موجب تغییر در وزن شعر شود؛ اما «اختیارات وزنی» امکان تغییراتی کوچک در وزن را فراهم می‌کند.
● اختیارات وزنی ۴ نوع است؛ شامل:

۱ بلندبودن هجای پایان مصراع ۲ آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن ۳ ابدال ۴ قلب.

هالا هر کدوم از این اختیارات وزنی رو یکی یکی توضیح می‌دم تا فوب فوب یادشون بگیرن و توی تشفیص دادنشون، عین برق و بار عمل کنن!!

۱- بلندبودن هجای پایان مصراع

هجای پایانی مصراع‌ها (چه کوتاه باشد و چه کشیده)، همواره بلند (-) به حساب می‌آید؛ به عبارتی: اگر در پایان مصراع‌ها، هجای کوتاه (U) یا کشیده (L) بیاید، در حکم هجای بلند (-) است؛ یعنی آن را بلند به حساب می‌آوریم و با علامت «-» نشان می‌دهیم.

مثال ۱ سرور را مانی، ولیکن سرور را رفتار نه ماه را مانی، ولیکن ماه را گفتار نیست

پایه‌های آوایی	سر و را ما	نی و لی کن	سر و را زف	تا ز نیست
خوشه‌های هجایی	U - U -	U - U -	U - U -	U - U -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن

⊕ هجای پایانی مصراع اول (ن) و هجای پایانی مصراع دوم (نیست)، به ترتیب «هجای کوتاه» (L) و «هجای کشیده» (-L) هستند که طبق اختیار وزنی «بلندبودن هجای پایان مصراع» هر دو را بلند به حساب می‌آوریم تا وزن شعر به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» حاصل شود.

مثال ۲ چو عاشق می‌شدم، گفتم که بردم گوهر مقصود ندانستم که این دریا چه موج خون‌فشان دارد!

پایه‌های آوایی	چ عا شق می	شُد دم گفتم	ک بُر دم گو	ه ر مق صد
خوشه‌های هجایی	U - U -	U - U -	U - U -	U - U -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن

⊕ هجای پایانی مصراع اول (صد) یک هجای کشیده (-L) است که طبق اختیار وزنی «بلندبودن هجای پایان مصراع» آن را بلند به حساب می‌آوریم. البته هجای چهاردهم مصراع اول (ر) و هجای یازدهم مصراع دوم (ج) هم طبق اختیار زبانی «بلند تلفظ کردن کسره اضافه»، به هجای بلند تبدیل می‌شن تا وزن شعر مفضل نشه.

مثال ۳ من به زبان اشک خود می‌دهمت سلام و تو بر سر آتش دلم همچو زبانه می‌روی

پایه‌های آوایی	من پ ز با	ن آشد ک خد	می د ه مت	س لا م ت
خوشه‌های هجایی	U - U -	U - U -	U - U -	U - U -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن

نکته

⊕ هجای پایانی مصراع اول (ت) یک هجای کوتاه (ل) است که طبق اختیار وزنی «بلندبودن هجای پایان مصراع»، بلند به حساب می‌آید؛ ضمن این‌که: هجای ششم مصراع دوم (ش) نیز طبق اختیار زبانی «بلند تلفظ کردن کسره اضافه»، بلند به حساب می‌آید تا وزن همسان دولختی «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن» ایجاد شود.

اگر هجای پایانی مصراع‌ها به «ان، ون، ین» ختم شده باشد ← این دسته از هجاها به هیچ عنوان هجای کشیده نیستند و مشمول اختیار وزنی «بلندبودن هجای پایان مصراع» نمی‌شوند؛ زیرا: در این نوع از هجاها، «ن» ساکن پس از مصوت بلند «ا، ی، و» در تقطیع به حساب نمی‌آید و این هجاها بدون در نظر گرفتن «ن»، از همان ابتدا یک هجای بلند به حساب می‌آیند.

مثال نکته‌های دلکش بگویم، خال آن مه‌رو ببین عقل و جان را بسته زنجیر آن گیسو ببین

پایه‌های آوایی	کُش پِ گو یِم	خا لِ آه مَه	رو پِ بچ
عَقْدُ لُ جَاوِجِ رَا	جِی رِ آه گِی	سَو پِ بچ	
— — U —	— — U —	— — U —	
— — U —	— — U —	— — U —	
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن

⊕ «ن» ساکن در هجای پایانی هر دو مصراع، در تقطیع به حساب نیامده و هجاها را مورد نظر، یک هجای بلند (-) هستند. البته هجای هفتم مصراع دوم (ی)، به هجای کوتاه که طبق اختیار زبانی «بلند تلفظ کردن کسره اضافه» به هجای بلند تبدیل می‌شود.

۲- آوردن «فاعلاتن» به جای «فاعلاتن»

در آن دسته از اوزان شعری که با رکن «فاعلاتن: UU—» شروع می‌شوند (مانند «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن»، «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن»، «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» و «فاعلاتن مفاعلن فاعلن»)، شاعر می‌تواند به جای «فاعلاتن» آغاز مصراع که با هجای کوتاه (ل) شروع شده، رکن «فاعلاتن: UU—» بیاورد که هجای آغازین آن بلند (-) است. البته هواسست باشد که عکس این در صورت نیست؛ یعنی شاعر نمی‌تواند به جای «فاعلاتن: UU—» آغاز مصراع، از رکن «فاعلاتن: UU—» استفاده کند.

توجه

اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» ← ممکن است در رکن آغازین مصراع اول یا رکن آغازین مصراع دوم و یا در رکن آغازین هر دو مصراع به صورت هم‌زمان اتفاق بیفتد.

مثال ۱ یاد باد آن‌که ز ما وقت سفر یاد نکرد به وداعی دل غم‌بیده ما شاد نکرد

پایه‌های آوایی	کِ زِ مَا وَقَدِ	تِ سَ فَرِ یَا	ذُ نَ كَرَدِ
یَا ذُ بَا دَاوِجِ	دِ لِ عَمَ دِی	دِ یِ مَا شَا <td>ذُ نَ كَرَدِ</td>	ذُ نَ كَرَدِ
— — U —	— — U U	— — U U	— — U U
— — U U	— — U U	— — U U	— — U U
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فَعْلُنْ

⊕ وزن شعر به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن: UU— / UU— / UU— / UU— / UU—» است؛ اما: شاعر در رکن آغازین مصراع اول، به جای «فاعلاتن: UU—» از رکن «فاعلاتن: UU—» استفاده کرده (مصراع را با هجای بلند (-) آغاز کرده). در مورد تمام وزن‌هایی که با رکن «فاعلاتن» شروع می‌شوند، وضع به همین شکل؛ یعنی به جای رکن «فاعلاتن» آغاز مصراع، می‌تواند رکن «فاعلاتن» بیاورد. متوجه شدی داستان چیست؟!

مثال ۲ بت خود را بشکن خوار و ذلیل نامور شو به فتوت چو خلیل

پایه‌های آوایی	بُ تِ خُد رَا	پِ شِ کُن خَا	رُ ذُ لَیْلِ
نَا مَ وَر شَو	پِ فُ ثُو وَت	چُ خَ لَیْلِ	
— — U U	— — U U	— — U U	
— — U U	— — U U	— — U U	
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فَعْلُنْ

⊕ وزن این بیت به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن: UU— / UU— / UU—» و یک وزن مسدس (شش‌رکنی) است؛ اما: شاعر طبق اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن»، در رکن آغازین مصراع دوم، به جای «فاعلاتن: UU—» از رکن «فاعلاتن: UU—» استفاده کرده.

عهد ناستن از آن به که ببندی و نیایی

مثال ۳ من ندانستم از اول که تو بی مهر و وفایی

پایه‌های آوایی	مَن نَدَا نِسْ عَه دُ نَا بَسْ	تَدَمَ زَو وَّل تَدَنَ زَا بَهْ	کِ تْ بِي مِهْ کِ بَ بِنْدِي	زُ وَا فَا يِي ئِي نَدَا يِي
خوشه‌های هجایی	<u>— — U —</u> <u>— — U —</u>	— — U U — — U U	— — U U — — U U	— — U U — — U U
وزن و آوازه‌ها (ارکان عروضی)	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

وزن این بیت، در اصل به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن: UU — / UU — / UU — / UU —» بوده؛ اما؛ شاعر در رکن آغازین هر دو مصراع، به جای «فاعلاتن: UU —» از رکن «فاعلاتن: — U —» استفاده کرده (هر دو مصراع را با هجای بلند آغاز کرده) و به این ترتیب، وزن به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» حاصل شده.

دقت کنیم!

در میان وزن‌های عروضی شعر سنتی، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» فقط و فقط در ۴ وزن عروضی زیر اتفاق می‌افتد؛ بنابراین اگر ببینی در یکی از این وزن‌ها سروده شده باشد، در صورتی که در رکن آغازین مصراع‌های آن (مصراع اول یا مصراع دوم یا هر دو مصراع آن)، به جای «فاعلاتن: UU —»، رکن «فاعلاتن: — U —» آمده باشد، مطمئناً مشمول این اختیار وزنی است. اما آن ۴ وزن مهم:

- ۱) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن: UU — / UU — / UU — / UU —
- ۲) فاعلاتن فاعلاتن فَعْلَن: UU — / UU — / UU — / UU —
- ۳) فاعلاتن فاعلاتن فَعْلَن: UU — / UU — / UU — / UU —
- ۴) فاعلاتن مفاعِلن فَعْلَن: UU — / U — U — / UU — / UU —

با این حساب، توی تست‌هایی که این اختیار وزنی مورد سؤال قرار می‌گیره، برای این که تو زمانت صرفه‌جویی کنی و وقتت رو هدر ندی، اصلاً نیاز نیست بری سراغ بیت‌هایی که تو وزنی غیر از این چهار وزن عروضی سروده شدن؛ بیت‌هایی رو بررسی کن که تو یکی از این چهارتا وزن باشن؛ والسلام.

۳-ابدال

در برخی از اوزان شعری، شاعر می‌تواند به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU) در میان مصراع، یک هجای بلند (-) بیاورد که به آن «ابدال» گفته می‌شود؛ به عبارتی: اختیار وزنی «ابدال» زمانی صورت می‌گیرد که شاعر دو هجای کوتاه کنار هم (UU) در یکی از مصراع‌ها را دقیقاً در مقابل یک هجای بلند (-) قرار دهد.

که چو من سوخته در خیل تو بسیاری هست

مثال ۱ نه من خام طمع عشق تو می‌ورزم و بس

پایه‌های آوایی	نَ مَن خَا کِ چُ مَن سُو	نَمْ طَ مَعِ عِشْ خُ تِ دَرِ خِيْ	قِي تْ مِي وَرْ لِ تْ بَسْ يَا	زُ مَ بَسْ رِي هَسْتْ
خوشه‌های هجایی	— U U — U U	— U U — U U	— U U — U U	— U U ~~— U U~~
وزن و آوازه‌ها (ارکان عروضی)	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فَعْلَن

این بیت در وزن «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلَن: UU — / UU — / UU — / UU —» سروده شده؛ اما؛ شاعر در رکن پایانی مصراع دوم، به جای رکن «فَعْلَن: UU —» از رکن «فَعْلَن: — —» استفاده کرده؛ یعنی طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU) از یک هجای بلند (-) استفاده کرده و به این ترتیب، دو هجای کوتاه «زُ، مَ = UU» در مصراع اول را در تقابل با هجای بلند «ری = —» در مصراع دوم قرار داده. ضمناً به این «دوتا نکته هم توجه داشته باش: ۱- هجای سوم مصراع اول (نَ)، به هجای کوتاه که طبق اختیار وزنی «بلند تلفظ کردن کسره اضافه» به هجای بلند تبدیل می‌شه. ۲- هجای پایانی مصراع دوم (هَسْتْ)، به هجای کشیده‌ست که طبق اختیار وزنی «بلند بودن هجای پایان مصراع» بلند به حساب میاد.

سخت‌شناس نه‌ای جان من! خطا این جاست

مثال ۲ چو بشنوی سخن اهل دل، مگو که خطاست

پایه‌های آوایی	چُ بَشْد نَ وِي شُد خَن شِد نَا	شُد خَن نَ اَهْ شِن اِي جَا	لِ دِل مَ گو نِ مَن خَا طا	کِ خَا طَاسْتْ اِي جَاسْتْ
خوشه‌های هجایی	— U — U — U — U	— U U — U U	— U — U — U — U	— U U ~~— U U~~
وزن و آوازه‌ها (ارکان عروضی)	مفاعِلن	فاعلاتن	مفاعِلن	فَعْلَن

⊕ وزن این بیت، به صورت «مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن: U-U / U-U / U-U / U-U» است؛ **اما:** در رکن پایانی مصراع دوم، طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای رکن «فَعْلَن: U-U» از «فَعْلُن: - -» استفاده شده؛ **به عبارتی:** شاعر در رکن پایانی مصراع دوم، به جای استفاده از دو هجای کوتاه کنار هم - که در تقطیع هجایی باید دقیقاً در مقابل دو هجای کوتاه رکن پایانی مصراع اول (یعنی «ک، خ») قرار بگیرند - از یک هجای بلند (اِیْز = -) استفاده کرده. **های هفتم مصراع اول (ن) هم - همون پور که دیدی - طبق اختیار وزنی «بلند تلفظ کردن کسرۀ اضافه» به های بلند تبدیل شد.** به علاوه، **های پایانی هر دو مصراع هم های کشیده ست که طبق اختیار وزنی «بلند بودن های پایان مصراع»، بلند به حساب میان.**

توجه

در بیت‌هایی که اختیار وزنی «ابدال» به کار رفته، همیشه یکی از مصراع‌ها نسبت به مصراع دیگر، یک هجا بیشتر دارد؛ **زیرا:** در یکی از مصراع‌ها، به جای دو هجای کوتاه کنار هم (U-U)، فقط یک هجای بلند (-) به کار می‌رود؛ مگر این که اختیار وزنی «ابدال» در هر دو مصراع اتفاق بیفتد؛ که در این صورت تعداد هجاهای مصراع‌ها برابر خواهد بود. مثلاً تو همین مثال قبل (پو بشنوی سفن...)، مصراع اول ۱۵ هجا داشت و مصراع دوم ۱۴ هجا؛ چون تو رکن پایانی مصراع دوم، به جای «فَعْلَن: U-U» (رکن ۳ هجایی) از «فَعْلُن: -» (رکن ۲ هجایی) استفاده شده بود.

نکته

اختیار وزنی «ابدال» ← در آن دسته از وزن‌های عروضی که رکن پایانی‌شان «فَعْلَن: U-U» است و نیز در تمامی وزن‌های عروضی‌ای که در آن‌ها یکی از رکن‌های عروضی «فَعْلَاتِن: U-U-» و یا «مفتعلن: -U-U-» و یا «مستفعل: -U-U-» وجود داشته باشد، به کار می‌رود؛ **زیرا:** به جای دو هجای کوتاه کنار هم در آن‌ها، یک هجای بلند می‌تواند بیاید؛ **به عبارتی:** اختیار وزنی «ابدال»، اغلب در ۴ رکن عروضی زیر اتفاق می‌افتد؛ به این صورت:

- ۱) فَعْلَن (U-U) - **طبق اختیار وزنی «ابدال» و با تبدیل دو هجای کوتاه کنار هم به یک هجای بلند می‌شود فَعْلُن (-).**
- ۲) فَعْلَاتِن (U-U-) - **طبق اختیار وزنی «ابدال» و با تبدیل دو هجای کوتاه اول به یک هجای بلند می‌شود مفعولُن (- -).**
- ۳) مفتعلن (-U-U-) - **طبق اختیار وزنی «ابدال» و با تبدیل دو هجای کوتاه وسط به یک هجای بلند می‌شود مفعولُن (- -).**
- ۴) مستفعل (-U-U) - **طبق اختیار وزنی «ابدال» و با تبدیل دو هجای کوتاه آخر به یک هجای بلند می‌شود مفعولُن (- -).**

حالا «ابدال» رو تو هر کدوم از این رکن‌ها با مثال برات توضیح می‌دم تا دریغ غمت نباشه.

الف) ابدال در رکن «فَعْلَن: U-U-»: در بعضی اوزان عروضی که رکن پایانی‌شان «فَعْلَن: U-U-» است، گاه به جای دو هجای کوتاه کنار هم (U-U) در رکن پایانی، یک هجای بلند (-) می‌آید؛ **به عبارتی:** به جای «فَعْلَن: U-U-» از رکن «فَعْلُن: -» استفاده می‌شود؛ **ضمن این‌که:** در نام‌گذاری این دسته از اوزان، اصل و معیار نام‌گذاری، همان دو هجای کوتاه (U-U) است نه ابدال صورت گرفته؛ **یعنی** وزن ابیات را باید براساس «فَعْلَن: U-U-» مشخص و نام‌گذاری کنیم نه براساس «فَعْلُن: -».

مثال ۱ غم او مایه عیش و طرب است از طرب، بیش حذر نتوان کرد

پایه‌های آوایی	غ م او	ما	ی ی عی ش	ط ر بست
از	ط زب بی	ش	ح ذر نت	و
خوشه‌های هجایی	U U - -	U U - -	U U - -	U U - -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	فَعْلَاتِن	فَعْلَاتِن	فَعْلَاتِن	فَعْلَن

⊕ وزن این بیت «فَعْلَاتِن فَعْلَاتِن فَعْلَن: U-U / U-U / U-U» است؛ **اما:** در رکن پایانی مصراع دوم، هجای بلند «واِیْز: -» براساس اختیار وزنی «ابدال»، در تقابل با دو هجای کوتاه نهم و دهم مصراع اول (ط، ز) قرار گرفته؛ **به عبارت بهتر:** شاعر به جای استفاده از «فَعْلَن: U-U-» در رکن پایانی مصراع دوم، از «فَعْلُن: -» استفاده کرده. **در ضمن:** ۱- های هشتم مصراع اول (ش) به های کوتاه‌ها که طبق اختیار وزنی «بلند تلفظ کردن «و» عطف»، بلند به حساب می‌آید. ۲- های پایانی هر دو مصراع هم طبق اختیار وزنی «بلند بودن های پایان مصراع»، بلند به حساب میان.

مثال ۲ آشکارا نهمان کنم تا چند! دوست می‌دارم به بانگ بلند

پایه‌های آوایی	آ ش کا را	ن ه گ نم	تا چند
دو شت می دا	ر مت پ با	گ بُ لند	
خوشه‌های هجایی	U - -	U - U	U U - -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	فَعْلَاتِن	مفاعِلن	فَعْلَن

⊕ وزن بیت، در اصل به صورت «فاعلاتن مفاعِلن فَعْلَن: U-U-U / U-U-U / U-U-U» بوده؛ **اما:** اولاً براساس اختیار وزنی «ابدال»، در رکن پایانی مصراع اول، به جای «فَعْلَن: U-U» از رکن «فَعْلَن: U-U» استفاده شده؛ یعنی هجای بلند «تا =» در تقابل با دو هجای کوتاه نهم و دهم مصراع اول (گ، بُ) قرار گرفته؛ ثانیاً با استفاده از اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلَن»، به جای «فاعلاتن» در آغاز هر دو مصراع، رکن «فاعلاتن: U-U» به کار رفته.

نکته

اختیار وزنی «ابدال» گاه در رکن پایانی هر دو مصراع اتفاق می‌افتد؛ **بمعنی:** در رکن پایانی هر دو مصراع، به جای دو هجای کوتاه کنار هم (U-U) از یک هجای بلند (-) استفاده می‌شود (به جای رکن «فَعْلَن: U-U» در پایان هر دو مصراع، رکن «فَعْلَن: U-U» می‌آید).

مثال ۱ نَفَس برآمد و کام از تو برنمی‌آید   فغان که بخت من از خواب درنمی‌آید

پایه‌های آوایی	نَ فَسَ بَ رَا	مَد دُ كَا مَز	تُ بَر نِ مِی	آ یَد
خوشه‌های هجایی	فَ غَا لَ تَن	تِ مَد نَز خَا	بُ دَر نِ مِی	آ یَد
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفاعِلن	فاعلاتن	مفاعِلن	فَعْلَن

⊕ وزن بیت، در اصل به صورت «مفاعِلن فاعلاتن مفاعِلن فَعْلَن: U-U-U / U-U-U / U-U-U» بوده که در رکن پایانی هر دو مصراع، به جای دو هجای کوتاه کنار هم در «فَعْلَن: U-U» از یک هجای بلند (-) استفاده شده؛ **به عبارتی:** به جای «فَعْلَن: U-U» در پایان هر دو مصراع، از «فَعْلَن: U-U» استفاده شده.

ب) ابدال در رکن «فاعلاتن: U-U»: در بعضی از اوزان عروضی که در آن‌ها رکن عروضی «فاعلاتن: U-U» وجود دارد، گاه به ضرورت وزن، به جای دو هجای کوتاه کنار هم (U-U) در رکن «فاعلاتن: U-U» در میان مصراع، یک هجای بلند (-) به کار می‌رود؛ **به عبارتی:** به جای «فاعلاتن: U-U» در میان مصراع، از رکن «مفعولن: U-U» استفاده می‌شود؛ **ضمن این‌که:** در نام‌گذاری این دسته از اوان، اصل و معیار نام‌گذاری، همان دو هجای کوتاه (U-U) است نه ابدال صورت گرفته؛ **بمعنی:** وزن ابیات را باید براساس «فاعلاتن: U-U» مشخص کنیم نه براساس «مفعولن: U-U».

مثال ۲ خارکش پییری با دل‌ق درشت   پشتۀ خار همی بُرد به پشت

پایه‌های آوایی	خَا زُ كِش پِی	رِی بَا ذَل	قِی دُ رُشْت	دُ رُشْت
خوشه‌های هجایی	پُشْت تِ یِ خَا	زِ هَ مِی بُر	ذُ پِ پُشْت	دُ رُشْت
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	فاعلاتن	فاعلاتن	فَعْلَن	فَعْلَن

⊕ وزن بیت، در اصل به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فَعْلَن: U-U-U / U-U-U / U-U-U» بوده؛ **اما:** اولاً شاعر با استفاده از اختیار وزنی «ابدال»، در رکن دوم مصراع اول، به جای «فاعلاتن: U-U» از رکن «مفعولن: U-U» استفاده کرده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه کنار هم - که می‌بایست در تقابل با دو هجای کوتاه «ز، ه» در مصراع دوم قرار می‌گرفتند و رکن «فاعلاتن: U-U» ایجاد می‌کردند - از هجای بلند «ری =» استفاده کرده؛ ثانیاً در رکن آغازین هر دو مصراع، با استفاده از اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلَن»، به جای «فاعلاتن: U-U» رکن «فاعلاتن: U-U» به کار برده. در ضمن، هجای سوم مصراع دوم (ی) هم هجای کوتاه‌ها که طبق **افتیاری زبانی** «بلند تلفظ کردن کسره اضافه» به هجای بلند تبدیل می‌شود. **هجای پایانی هر دو مصراع هم که هجای کشیده‌ست، هجای بلند به حساب میان.**

مثال ۳ نماند تیری در ترکش قضا که فلک   سوی دلم به سرانگشت امتحان نگشود

پایه‌های آوایی	نَ مَا نَد تِی	رِی دَر تَر	کِ شِ قَا ضَا	کِ فَا نَک
خوشه‌های هجایی	سَوِ یِ دِ لَم	بِ سَد رَن گُشَد	تِ اِم تِ حَا لَ حَ	نَد گُ شَوَد
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفاعِلن	فاعلاتن	مفاعِلن	فَعْلَن

⊕ این بیت در وزن «مفاعِلن فاعلاتن مفاعِلن فَعْلَن: U-U-U / U-U-U / U-U-U» سروده شده؛ **اما:** شاعر در رکن دوم مصراع اول، طبق اختیار وزنی، «ابدال»، به جای رکن «فاعلاتن: U-U» از رکن «مفعولن: U-U» استفاده کرده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه کنار هم که می‌بایست در تقابل با دو هجای کوتاه «ب، س» (در مصراع اول) قرار می‌گرفتند یک هجای بلند (ری) به کار برده. **البته پندتا افتیاری شاعری دیگر هم تو بیت به کار رفته. هجای نهم مصراع اول**

(ش) و هجای دوم مصراع دوم (ی) هجای کوتاه‌تر که طبق اختیار زبانی «بلند تلفظ کردن کسره اضافه»، به هجای بلند تبدیل می‌شود. هجای اول مصراع دوم (سو) هم طبق اختیار زبانی «کوتاه تلفظ کردن موهوت بلند»، به هجای کوتاه تبدیل می‌شود. هجای پایانی مصراع دوم (شود) هم به هجای کشیده‌ست که طبق اختیار وزنی، بلند به حساب می‌آید.

نکته

گاه، ابدال در رکن‌های عروضی «فعلاتن: UU-» و «فَعْلَن: UU-»، به صورت هم‌زمان در یک بیت اتفاق می‌افتد. مثل بیت زیر، ببین:

مثال ۱) مرا بسود و فرو ریخت هر چه دندان بود / نبود دندان، لا بَل چراغ تابان بود

پایه‌های آوایی	مَ رَا بِ سُو نَ بُو ذَ دَنَدَ	دُ فُ رُو رِبَ دَا لَ بَل	حُتْ هَرَّ چَ دَنَدَ چَ رَا غَ تَا	دَا لَ بَل بَا لَ بَل
خوشه‌های هجایی	U - U - U - U	U U - -	U - U - U - U	U - U - U - U
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفاعِلن	فعلاتن	مفاعِلن	فَعْلَن

⊕ وزن این بیت، در اصل به صورت «مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فَعْلَن: UU- / UU- / UU- / UU- / UU-» بوده؛ **امّا:** اولاً در رکن پایانی هر دو مصراع، به جای دو هجای کوتاه کنار هم در «فَعْلَن: UU-»، از یک هجای بلند (-) استفاده شده؛ یعنی به جای «فَعْلَن: UU-»، رکن «فَعْلَن: -» به کار رفته؛ ثانیاً در رکن دوم مصراع دوم، به جای «فعلاتن: UU-» از رکن «مفعولن: - -» استفاده شده (به جای دو هجای کوتاه کنار هم، یک هجای بلند آمده).

دقت داشته باش که هجای پایانی هر دو مصراع هم که کشیده هستند، طبق اختیار وزنی «بلند بودن هجای پایان مصراع» بلند به حساب می‌آیند.

پ) ابدال در رکن «مفتعلن: UU-»: در بعضی از اوزان عروضی که در آن‌ها رکن «مفتعلن: UU-» وجود دارد، گاه به ضرورت وزن، به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU) در رکن «مفتعلن: UU-» در میان مصراع، یک هجای بلند (-) به کار می‌رود؛ به عبارتی: به جای «مفتعلن: UU-» در میان مصراع، رکن «مفعولن: - -» می‌آید؛ **ضمن این‌که:** در نام‌گذاری این دسته از اوزان، اصل و معیار نام‌گذاری، همان دو هجای کوتاه (UU) است نه ابدال صورت‌گرفته، یعنی وزن ابیات را باید براساس «مفتعلن: UU-» مشخص کنیم نه براساس «مفعولن: - -».

مثال ۲) آمد نوروز هم از بامداد / آمدنش فرخ و فرخنده باد

پایه‌های آوایی	آ مَد نُو آ مَ ذَ نَش	رُو زُ هَ مَزَ فَر زُ خُ فَر	بَا مَ دَا خُنَدَ دَا	دَا دَا
خوشه‌های هجایی	- - - U U	- U U - U U	U - U -	U - U -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	فاعلن

⊕ بیت در وزن «مفتعلن مفتعلن فاعلن: UU- / UU- / UU- / UU-» سروده شده؛ **ولی:** شاعر در رکن آغازین مصراع اول، طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU) که می‌بایست در تقابل با دو هجای کوتاه «مَ، دَ» در رکن آغازین مصراع دوم قرار می‌گرفتند، یک هجای بلند (مد) استفاده کرده و به این ترتیب، به جای رکن «مفتعلن: UU-»، رکن «مفعولن: - -» به کار برده. **ضمن این‌که هجای پایانی هر دو مصراع هم کشیده هستند که طبق اختیار وزنی «بلند بودن هجای پایان مصراع»، بلند به حساب می‌آیند.**

مثال ۳) گویی بَطّ سفید جامه به صابون زده‌ست / کبک دری ساق پای در قدح خون زده‌ست

پایه‌های آوایی	گُو بَطّ کَبَ دَ رِی	طِ بَ سَ فِیدَ سَا قِ پَای	جَا مَ بَ صَا دَر فَ دَ حَ	بَو بَ لَ زَ دَ سَ تَ خَو بَ لَ زَ دَ سَ Tَ
خوشه‌های هجایی	- - - U U	U U U -	U U U U	U - U -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن

⊕ وزن بیت «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن: UU- / UU- / UU- / UU-» و یک وزن همسان دولختی «دوری یا متناوب» است؛ **امّا:** شاعر در رکن آغازین مصراع اول، طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU) که باید در تقابل با دو هجای کوتاه دوم و سوم در مصراع دوم (یعنی «ک، دَ») قرار بگیرند، یک هجای بلند (بی) به کار برده و به این ترتیب به جای رکن «مفتعلن: UU-»، از رکن «مفعولن: - -» استفاده کرده. البته هجای چهارم مصراع اول (ط) و هجای یازدهم مصراع دوم (ح) طبق اختیار زبانی «بلند تلفظ کردن کسره اضافه» به هجای بلند تبدیل می‌شود. هجای پایانی نیم‌مصراع‌های اول و همین‌طور هجای پایانی مصراع‌ها هم که هجای کشیده هستند، طبق اختیار وزنی، بلند به حساب می‌آیند.

در اوزان همسان دولختی (دوری یا متناوب) ← هر مصراع در حکم یک «بیت» است و هر نیم‌مصراع در حکم یک «مصراع»؛ بنابراین هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها اگر کوتاه (U) یا کشیده (—) باشد، حکم هجای بلند را دارد و باید آن را یک هجای بلند (—) به حساب بیاوریم.

(ت) ابدال در رکن «مستفعل»: — U U —: در بعضی از اوزان عروضی که در آن‌ها رکن «مستفعل»: — U U — وجود دارد، گاه به ضرورت وزن، به جای دو هجای پایانی و کنار هم (U U) در رکن «مستفعل»: — U U — در میان مصراع، یک هجای بلند (—) به کار می‌رود؛ به عبارتی: به جای «مستفعل»: — U U — در میان مصراع، رکن «مفعولن»: — — می‌آید؛ ضمن این‌که: در نام‌گذاری این دسته از اوزان، اصل و معیار نام‌گذاری، همان دو هجای کوتاه (U U) است نه ابدال صورت گرفته یعنی وزن ابیات را باید براساس «مستفعل»: — U U — مشخص کنیم نه براساس «مفعولن»: — — —.

مثال ۱) می‌کوش به هر ورق که خوانی کمان دانش را تمام دانسی

پایه‌های آوایی	می کوش کاخ دا	ش پ نش	هر و را	زق ک ت م	خا نی دا نی
خوشه‌های هجایی	— — — —	U U — —	U — U —	U — U —	— — — —
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مستفعل	فاعلات	مستفعل	مستفعل	مستفعل

⊕ وزن این بیت «مستفعل فاعلات مستفعل»: — U U — / — U — / — U — / — U — / — U — است؛ اما: شاعر در رکن آغازین مصراع دوم، طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای استفاده از دو هجای کوتاه کنار هم (U U) - که دقیقاً باید در مقابل دو هجای کوتاه سوم و چهارم مصراع اول (یعنی «ش، پ») قرار می‌گرفتند - از یک هجای بلند (نش) استفاده کرده؛ به عبارتی: به جای «مستفعل»: — U U —، از رکن «مفعولن»: — — — بهره گرفته.

مثال ۲) حاکم در خورد شهریان باید نیکو نبود فرشته در گلخن

پایه‌های آوایی	حاکم نی کو	در بُد	خُر د وَد	شهر ر ف رش ت	یاکل با در گلخن
خوشه‌های هجایی	— — — —	— — U U	— — — —	U — U —	— — — —
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مستفعل	مستفعل	فاعلات	مستفعل	مستفعل

⊕ وزن این بیت «مستفعل فاعلات مستفعل»: — U U — / — U — / — U — / — U — / — U — است؛ اما: شاعر در رکن آغازین مصراع اول، طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای استفاده از دو هجای کوتاه کنار هم (U U) - که دقیقاً می‌بایست در مقابل دو هجای کوتاه سوم و چهارم مصراع دوم (یعنی «د، بُد») قرار می‌گرفتند - از یک هجای بلند (در) استفاده کرده؛ به عبارتی: به جای «مستفعل»: — U U —، از رکن «مفعولن»: — — — استفاده کرده.

اختیار وزنی «ابدال» ← در دو هجای ماقبل آخر (یعنی در تبدیل رکن «فعلن»: — U U — به «فعلن»: — —) بسیار رایج است؛ اما: کاربرد موارد دیگر آن (یعنی تبدیل رکن‌های «فعلاتن، مفتعلن، مستفعل» به «مفعولن») کم‌تر است.

اختیار وزنی «ابدال» ← ممکن است در تمام مصراع‌های یک شعر و یا حتی در چند رکن از ارکان عروضی یک بیت، به کار رود.

اختیار وزنی «ابدال» ← گاه در برخی از اوزانی که در آن‌ها رکن‌های عروضی «فعلن»: — U U —، «فعلاتن»: — U U —، «مفتعلن»: — U U — یا «مستفعل»: — U U — و ... وجود ندارد هم به کار می‌رود؛ چنان‌که: مثلاً در وزن «مستفعلن مفاعل مستفعلن فعلن»: — U — / — U — / — U — / — U — (= «مفعول فاعلات مفاعل فاعلن»: — — / — — / — — / — —) ممکن است به جای دو هجای کوتاه هفتم و هشتم، یک هجای بلند بیاید.

مثال رو ببین:

مثال ۱ ای بی خبر! بکوش که صاحب‌خبر شوی   تا راهرو نباشی، کی راهبر شوی؟!

مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعل
ای بی خَ بَر تا را هُ زو	پَ کو شْ کِ نَ با شِی	صا حِب خَ بَر کی را هُ بَر	شَد وی شَد وی
- U - -	U U - U	- U - -	- U - -
مستفعلن	مفاعُل	مستفعلن	فَعَل

وزن این بیت - همون پور که گفتم - به هر دو صورت «مستفعلن مفاعُل مستفعلن فَعَل» یا «مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن» -- U U - U - U -- به دست میاد؛ اما، شاعر تو رکن دوم مصراع دوم، با استفاده از اختیار وزنی «ابدال»، به جای دو هجای کوتاه که دقیقاً می‌بایست مقابل دو هجای کوتاه هفتم و هشتم مصراع اول (یعنی «شْ، ک») قرار می‌گرفتن - به هجای بلند (شِ) به کار برده و باعث شده وزن مصراع دوم به همون شکلی دربیاد که می‌بینی.

۱-۴- قلب

شاعر بنا به ضرورت وزن، می‌تواند یک هجای بلند و یک هجای کوتاه کنار هم را در میان مصراع جابه‌جا کند؛ یعنی به جای «یک هجای بلند + یک هجای کوتاه» (_ U) می‌تواند «یک هجای کوتاه + یک هجای بلند» (U _) بیاورد و یا بالعکس.

نکته

کاربرد اختیار وزنی «قلب» نسبت به سایر اختیارات وزنی کم است و البته آن هم تنها در تبدیل رکن «مفتعلن: _ U U -» به «مفاعِلن: U _ U -» و یا بالعکس رخ می‌دهد؛ به این صورت:

- مفتعلن (_ U U -) یا جابه‌جاشدن هجای اول (U) و هجای دوم (U) مفاعِلن (U _ U -)
- مفاعِلن (U _ U -) یا جابه‌جاشدن هجای اول (U) و هجای دوم (_) مفتعلن (_ U U -)

مثال ۲ کیست که پیغام من به شهر شیروان برَد؟   یک سخن از من بدان مرد سخن‌دان برَد

پایه‌های آوایی	خوشه‌های هجایی	وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)
کی سُنْ کِ پیِ یَکْ سُدْ خَ نَز	- U U - - U U -	مفتعلن مفتعلن
پَ شَهِ رِ شِرِ مَر دِ سُدْ خَن	- U - U - U U -	مفتعلن مفاعِلن
غَا مِ مَن مَن پَ دَا	- U - - U -	فاعلن فاعلن
وی یَدِ تِ تْ بَر نَدْ گِ نِ	- U U - - U U -	مفتعلن مفتعلن

⊕ وزن این بیت، از اوزان همسان دولختی (دوری یا متناوب) یعنی «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن: _ U U - / _ U - / _ U U - / _ U -» است؛ اما: شاعر در رکن سوم مصراع اول، با استفاده از اختیار وزنی «قلب» و به ضرورت وزن، به جای رکن «مفتعلن: _ U U -» از رکن «مفاعِلن: U _ U -» استفاده کرده؛ به عبارتی: هجای بلند و کوتاه کنار هم در «مفتعلن» سوم را جابه‌جا کرده و به این ترتیب، رکن «مفتعلن: _ U U -» به رکن «مفاعِلن: U _ U -» تبدیل شده.

مثال ۳ دست کسی برنرسد به شاخ هویت تو   تا رگ نخلیتِ او ز بیخ و بن برنگنی

پایه‌های آوایی	خوشه‌های هجایی	وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)
دَس تِ گِ سِ تا ز گِ نَخ	- U U - - U U -	مفتعلن مفتعلن
بَر نَدْ رِ سَد لیب یَدِ تِ او	- U U - - U U -	مفتعلن مفتعلن
پِ شا خِ هُو زِ بی خُ بُن	- U - U - U - U	مفاعِلن مفاعِلن
وی یَدِ تِ تْ بَر نَدْ گِ نِ	- U U - - U U -	مفتعلن مفتعلن

⊕ وزن این بیت «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفاعِلن: _ U U - / _ U U - / _ U U - / _ U U -» و یک وزن همسان تکراری است؛ اما: شاعر در رکن سوم هر دو مصراع آن، به جای رکن «مفتعلن: _ U U -» از رکن «مفاعِلن: U _ U -» استفاده کرده؛ به عبارتی: با استفاده از اختیار وزنی «قلب» و جابه‌جا کردن هجای بلند و کوتاه کنار هم در رکن سوم هر دو مصراع، «مفتعلن: _ U U -» را به «مفاعِلن: U _ U -» تبدیل کرده. البته هجای پایانی مصراع اول (تْ) هم که به هجای کوتاهه، طبق اختیار وزنی «بلندبودن هجای پایان مصراع»، بلند به حساب میاد.

مثال ۳ کیسه هنوز فربه است، با تو از آن قوی دلم چاره چه خاقانی اگر کیسه رسد به لاغری؟!

پایه‌های آوایی	کی سِ هَ نو / چا رِ چِ خا	زُ فَر بِ هَسْت / قا نی اَ گَر	با تْ اَ زانِ / کِ سِ رِ سَد	قَد وی دِ نَم / پِ لا غَ ری
خوشه‌های هجایی	- U U - / - U U -	U - U - / U - U -	- U U - / - U U -	- U - U - / - U - U -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفتعلن	مفاعن	مفتعلن	مفاعن

این بیت در وزن «مفتعلن مفاعن مفتعلن مفاعن: - U U - / - U U - / - U U - / - U U -» سروده شده که از اوزان همسان دولختی (دوری یا متناوب) است؛ اما: در رکن دوم مصراع دوم آن، شاعر با استفاده از اختیار وزنی «قلب»، به جای رکن «مفاعن: - U -»، رکن «مفتعلن: - U U -» به کار برده؛ یعنی به جای «- U -» از «- U U -» استفاده کرده. *دقت داشته باش که هجای ششم مصراع دوم (نی) به هجای بلند که طبق اختیار زبانی کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند، به هجای کوتاه تبدیل شده؛ اما با وجود این اتفاق، رکن دوم مصراع دوم، مشمول اختیار وزنی «قلب» شده.*

نکته گاه در یک بیت، چند اختیار وزنی (مثلاً «بلندبودن هجای پایانی مصراع، آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن، ابدال») به صورت هم‌زمان به کار می‌رود.

مثال ۴ بار با ماست، چه حاجت که زیادت طلبیم؟! دولت صحبت آن مونس جان ما را بس

پایه‌های آوایی	یا ز با ما / نشت چِ حا جَت	کِ زِ یا دَت / کِ سِ جا جِ ما	طَ لَ بَیْم / رَا
خوشه‌های هجایی	- - U - / - - U -	- - U U - / - - U U -	U U - / - - U -
وزن‌واژه‌ها (ارکان عروضی)	فاعلاتن	فعلاتن	فَعْلَن

اختیارات زبانی ← بلند تلفظ کردن کسره اضافه: هجای سوم مصراع دوم / اختیارات وزنی ← آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن: در رکن آغازین هر دو مصراع ابدال (آوردن رکن «فَعْلَن: - -» به جای «فَعْلَن: - U U -»): رکن پایانی مصراع دوم بلندبودن هجای پایانی مصراع اول («بیم» یک هجای کشیده است که بلند به حساب می‌آید).

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۵۲۳- با در نظر گرفتن اختیارات شاعری، علائم هجایی مصراع اول بیت زیر، کدام است؟

- «تو را سیاهی رو نیست بس، که از غفلت سیاه موی سفید خود از خضاب کنی»
- ۱) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۲) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۳) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۴) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -

۵۲۴- علائم هجایی کدام گزینه، وزن بیت زیر را مشخص می‌کند؟

- «دعوی عشق ز هر بوالهوسی می‌آید دست بر سر زدن از هر مگسی می‌آید»
- ۱) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۲) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۳) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۴) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -

۵۲۵- علائم هجایی و وزن بیت زیر، با در نظر گرفتن اختیارات شاعری، در کدام گزینه آمده است؟

- «همچو گلبرگ طری هست وجود تو لطیف همچو سرو چمن خلد سراپای تو خوش»
- ۱) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۲) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۳) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۴) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -

۵۲۶- وزن بیت زیر، با اعمال اختیارات شاعری، در کدام گزینه به درستی نشان داده شده است؟

- «مرا چو آرزوی روی آن نگار آید چو بلبلم هوس ناله‌های زار آید»
- ۱) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۲) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۳) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -
 ۴) - U U - / - U U - / - U U - / - U U -

۵۲۷- در بیت زیر، شاعر از کدام «اختیارات شاعری» بهره برده است؟

- «گویی بَطّ سفید جامه به صابون زده است»
 کبک دری ساق پای در قدح خون زده است»
 (۱) بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه، قلب
 (۲) بلندبودن هجای پایان مصراع، قلب
 (۳) بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه، ابدال
 (۴) کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند، حذف همزه

(سراسری داخل ۹۷)

۵۲۸- اختیارات شاعری موجود در بیت زیر، کدام است؟

- «خرد به زور می ناب برنمی آید»
 (۱) قلب، حذف همزه
 (۲) تغییر کمّیت مصوّت‌ها، ابدال
 (۳) تغییر کمّیت مصوّت‌ها، قلب
 (۴) بلندبودن هجای پایان مصراع، حذف همزه

(سراسری خارج ۹۷)

۵۲۹- در بیت زیر، کدام اختیارات شاعری تماماً وجود دارد؟

- «امروز که دستگاه داری و توان»
 بیخی که بر سعادت آرد بنشان»
 (۱) حذف همزه - ابدال
 (۲) تبدیل مصوّت کوتاه به بلند - حذف همزه
 (۳) تبدیل مصوّت کوتاه به بلند - حذف همزه
 (۴) تبدیل مصوّت کوتاه به بلند - تبدیل مصوّت بلند به کوتاه

(سراسری داخل ۹۴)

۵۳۰- کدام اختیار شاعری در بیت زیر وجود ندارد؟

- «گر ز دریا دو سه قطره بپراکند چه باک؟!»
 باز چون جمع شود رو سوی دریا دارد»
 (۱) ابدال
 (۲) قلب
 (۳) کاربرد فاعلاتن به جای فعلاتن
 (۴) تغییر کمّیت مصوّت کوتاه به بلند و بلند به کوتاه

(سراسری داخل ۹۱)

۵۳۱- در بیت زیر، همهٔ اختیارات شاعری به جز ..... وجود دارد.

- «دل عاشق چه غم از سوزش دوران دارد؟!»
 کشتی نوح چه اندیشهٔ طوفان دارد؟!»
 (۱) ابدال
 (۲) قلب
 (۳) تغییر کمّیت مصوّت‌ها
 (۴) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن

(سراسری داخل ۹۰)

۵۳۲- با توجه به بیت «ای مسلمانان! فغان از جور چرخ چنبری / وز نفاق تیر و قصد ماه و کید مشتری» اولاً آیا در رکن آغازین بیت از اختیارات شاعری وزنی استفاده شده است؟ ثانیاً آخرین هجای چند رکن باید از نظر کمّیت تغییر کند؟

(سراسری داخل ۸۵)

- (۱) بلی - سه (۲) بلی - چهار (۳) خیر - سه (۴) خیر - چهار

۵۳۳- در کدام گزینه، به اختیارات شاعری به کار رفته در بیت زیر، به درستی اشاره شده است؟

- «هر شب اندیشهٔ دیگر کنم و رای دگر»
 «یک اختیار وزنی و یک اختیار وزنی»
 «یک اختیار وزنی و سه اختیار وزنی»
 «یک اختیار وزنی و سه اختیار وزنی»
 (۱) یک اختیار وزنی و یک اختیار وزنی
 (۲) یک اختیار وزنی و سه اختیار وزنی
 (۳) دو اختیار وزنی و دو اختیار وزنی
 (۴) یک اختیار وزنی و سه اختیار وزنی

۵۳۴- در بیت زیر، اولاً چند نوع اختیار وزنی و وزنی به کار رفته است؟ ثانیاً چه تعداد از هجاهای بیت باید از نظر کمّیت تغییر کند تا وزن شعر به درستی حاصل شود؟

- «شادی مجلسیان در قدم و مقدم توست»
 «شادی مجلسیان در قدم و مقدم توست»
 (۱) چهار وزنی و سه وزنی - سه هجا
 (۲) سه وزنی و دو وزنی - سه هجا
 (۳) سه وزنی و دو وزنی - سه هجا
 (۴) سه وزنی و دو وزنی - چهار هجا

۵۳۵- با در نظر داشتن بیت زیر، مشخص کنید که اولاً شاعر چند بار از اختیارات شاعری (وزنی - وزنی) در این بیت بهره گرفته است؟ ثانیاً هجای پایانی چند رکن باید از نظر کمّیت تغییر کند تا وزن شعر به دست آید؟

- «از پی تو ز عدم، ما به جهان آمده‌ایم»
 «از پی تو ز عدم، ما به جهان آمده‌ایم»
 (۱) ۶ بار وزنی و ۲ بار وزنی - ۲ رکن
 (۲) ۲ بار وزنی و ۴ بار وزنی - ۴ رکن
 (۳) ۴ بار وزنی و ۶ بار وزنی - ۴ رکن
 (۴) ۵ بار وزنی و ۴ بار وزنی - ۲ رکن

(کانون فرهنگی آموزش - ۹۷)

۵۳۶- در بیت زیر، به ترتیب چه تعداد اختیار وزنی و چه تعداد اختیار وزنی به کار رفته است؟

- «ساقیا! لطف نمودی قدح پر می باد»
 «ساقیا! لطف نمودی قدح پر می باد»
 (۱) سه - دو (۲) پنج - یک
 (۳) چهار - یک (۴) چهار - دو

(سراسری داخل ۹۸)

۵۳۷- در بیت زیر، همهٔ اختیارات شاعری یافت می‌شود، به جز:

- «گذار بر ظلمات است خضر راهی کو»
 «گذار بر ظلمات است خضر راهی کو»
 (۱) ابدال (۲) کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند (۳) حذف همزه (۴) بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه

(سراسری خارج ۹۸)

۵۳۸- بیت زیر، فاقد کدام اختیارات شاعری است؟

- «طهارت ار نه به خون جگر کند عاشق»
 «طهارت ار نه به خون جگر کند عاشق»
 (۱) بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه، قلب
 (۲) بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه، ابدال
 (۳) حذف همزه، بلندبودن هجای پایان مصراع
 (۴) حذف همزه، کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند

(سراسری خارج ۹۸)

۵۳۹- در بیت «تویی آن گوهر پاکیزه که در عالم قدس / ذکر خیر تو بود حاصل تسبیح ملک» تمامی اختیارات شاعری زیر به کار رفته است به جز .....

- (۱) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن - تغییر کمّیت مصوّت‌ها
 (۲) بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه - ابدال
 (۳) کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند - بلندبودن هجای پایان مصراع
 (۴) بلندبودن هجای پایان مصراع - بلند تلفظ کردن کسرهٔ اضافه

۵۴۰- در کدام گزینه، به اختیارات شاعری به کاررفته در بیت زیر، به درستی اشاره شده است؟

- «روزی بس خرم است می گیر از بامداد داد زمانه بده، ایزد داد تو داد»
(۱) حذف همزه (۲ بار) - بلند تلفظ کردن کسره اضافه (۱ بار) - ابدال (۲ بار) - بلندبودن هجای پایان مصراع (۲ بار)
(۲) ابدال (۳ بار) - بلندبودن هجای پایان مصراع (۲ بار) - بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (۳ بار) - حذف همزه (۲ بار)
(۳) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (۲ بار) - ابدال (۳ بار) - حذف همزه (۲ بار) - بلندبودن هجای پایان مصراع (۲ بار)
(۴) حذف همزه (۲ بار) - بلند تلفظ کردن کسره اضافه (۲ بار) - بلندبودن هجای پایان مصراع (۲ بار) - ابدال (۱ بار)

۵۴۱- در بیت زیر، کدام اختیار شاعری به کار نرفته است؟

- «ناصحم گفت که جز غم چه هنر دارد عشق آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (۲) حذف همزه (۳) ابدال (۴) تغییر کمیت مصوت‌ها (۴) گفتیم ای خواجه عاقل! هنری بهتر از این؟!»

۵۴۲- اختیارات شاعری به کاررفته در بیت زیر، کدام است؟

- «این سرایی است که البته خلل خواهد کرد خنک آن قوم که در بند سرای دگرند»
(۱) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن - بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه - ابدال
(۲) بلند تلفظ کردن کسره اضافه - ابدال - کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند
(۳) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه - حذف همزه - بلندبودن هجای پایان مصراع
(۴) حذف همزه - آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن - بلند تلفظ کردن کسره اضافه

(سراسری داخل ۹۵)

۵۴۳- در کدام بیت، اختیار وزنی «ابدال» صورت گرفته است؟

- (۱) بررد او دل عاشقان آفاق پیچید بر آن دو زلف چون شست
(۲) اندر عجبم که چشم آن ماه ناخورده شراب چون شود مست
(۳) زان چشم پر از خمار سرمست پرخون دارم دو دیده پیوست
(۴) تا عزم جفا درست کرد او دست همه عاشقانش بشکست

(سراسری داخل ۹۵)

۵۴۴- در کدام مصراع، اختیار وزنی «قلب» صورت گرفته است؟

- (۱) دل برگرفت از من بتم یکبارگی زیرنشین علمت کاینات
(۲) دست کسی برنرسد به شاخ هویت تو برشوم از نشاط دل وقت سحر به منظره

(سراسری خارج ۹۵)

۵۴۵- در کدام بیت، اختیار وزنی «ابدال» به کار نرفته است؟

- (۱) ما در خطر افتادیم از عشق چه گوئیم کان جا دل و جان و تن ما را خطری نیست
(۲) عشق رخ تو بابت هر مختصری نیست وصل لب تو درخور هر بی خبری نیست
(۳) هر چند مه ما را از ما خطری نیست دل برده‌ای از ما دل ما را اثری نیست
(۴) بر تو بدلی نارم دیگر نکنم یاد هر چند که آرام تو جز با دگری نیست

(سراسری خارج ۹۴)

۵۴۶- در کدام بیت، اختیار وزنی «قلب» وجود دارد؟

- (۱) کیسه هنوز فربه است، با تو از آن قوی دلم چاره چه خاقانی اگر کیسه رسد به لاغری؟
(۲) خاک شدم در تو را، آب رخم چرا بری؟ داشتتم به خون دل، خون دلم چرا خوری؟
(۳) از سر غیرت هوا چشم ز خلق دوختم پرده روی تو شدم، پرده من چرا دری؟
(۴) وصل تو را به جان و دل می خرم و نمی دهی بیش مکن مضایقه، زان که رسید مشتری

(سراسری خارج ۹۴)

۵۴۷- در کدام بیت، اختیار شاعری «ابدال» وجود ندارد؟

- (۱) تا یقین آینه حال زدود صورتش ماضی مستقبل بود
(۲) هستی تو صورت پیوند نی تو به کس و کس به تو مانند نی
(۳) حیف است سخن گفتن با هر کس از آن لب دشنام به من ده که درودت بفرستم
(۴) طناب عمر مرا دست روزگار گسیخت هنوز رشته اتید از تو نگستم

(سراسری خارج ۹۳)

۵۴۸- در کدام بیت، اختیار وزنی «قلب» به کار رفته است؟

- (۱) گرچه من این جا حدیث از سر جان می کنم نزد تو آن جا سخن از سر و ز می رود
(۲) دور فلک بر دلم کرد ز جور آن چه کرد خوی تو نیز از جفا یاری او می کند
(۳) عقل نه همتای توست کز تو زند لاف عشق می نشناسد حریف، خیره سری می کند
(۴) به که ز بهر سخن بزنگشاید زبان گر نتواند که مرد سخن به پایان برد

(سراسری داخل ۸۶)

۵۴۹- اولین رکن کدام بیت، مشمول اختیارات وزنی شده است؟

- (۱) به وفای دل من ناله برآید چنانک چنبر این فلک شعوده گر بگشاید
(۲) به جهان پشت مبندید و به یک صدمه آه مهره پشت جهان یک ز دگر بگشاید
(۳) سیل خون از جگر آید سوی بام دماغ ناودان مژه را راه گذر بگشاید
(۴) خبر مرگ جگرگوشه من گوش کنید شد جگر چشمه خون، چشم عبر بگشاید

۵۵۰- در تمامی گزینه‌های زیر به استثنای ..... رکن آغازین مصراع‌های اول و دوم، به ترتیب مشمول اختیار «وزنی» و «زبانی» شده است.

- (۱) گر من از خرمن عمرم شده بر باد چو کاه جای شکر است که چون دانه به جایید همه
(۲) ای حکیمان رصدیین! خط احکام شما همه یاوه است و شما یاوه‌درایید همه
(۳) یا شما را خط امن است و نه زین آب و گلید که چنین سنگدل و بار خدایید همه
(۴) خشت گل زیر سر و پی سپر آید به مرگ گر به خشت و به سپر میر کیایید همه

۵۵۱- در رکن آغازین مصراع دوم کدام بیت، از اختیارات وزنی استفاده شده است؟

- ۱) تو اگر مهر گسستی و شکستی دل خواجو
- ۲) فدای دوست نکردیم عمر و مال، دریغ
- ۳) کس ندانست که منزلگه معشوق کجاست
- ۴) سعدی از عقبی و دنیی روی در دیوار کرد

۵۵۲- در همه ابیات زیر، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» صورت گرفته است به جز .....

- ۱) خوش خبر باشی ای نسیم شمال!
- ۲) چرخ بر هم زخم ار غیر مرادم گردد
- ۳) گر از این منزل ویران به سوی خانه روم
- ۴) جرعه‌ای ریختند بر سر خاک

۵۵۳- در همه ابیات زیر به جز بیت ..... اختیار وزنی «ابدال» دیده می‌شود.

- ۱) گل به سلام چمن آمد بهار
- ۲) تو چنین خانه کن و دل شکن ای باد خزان!
- ۳) از راحت‌های این جهانی
- ۴) دوش گفتم بکنند لعل لبش چاره من

۵۵۴- در کدام یک از ابیات زیر، اختیار وزنی «قلب» به کار رفته است؟

- ۱) نه دلبری که بر رخس به یاد او نظر کنم
- ۲) از خم ابروی توام هیچ گشایشی نشد
- ۳) سایه نوری تو و ما جمله جهان سایه تو
- ۴) در سر باده می‌کنم هستی خویش هر زمان

۵۵۵- در کدام گزینه، اختیارات وزنی به کار نرفته است؟

- ۱) آن چنان داده عشق جوش مرا
- ۲) در خروشم ز شور چون دریا
- ۳) اگر تو مرد رهی در طریق عشق رضی!
- ۴) بهار عشق دل از دیده مبتلا گردید

۵۵۶- در کدام بیت، هم اختیار وزنی و هم اختیار زبانی وجود دارد؟

- ۱) مُلک کسری همه در قبضه فرمان تو باد
- ۲) بودم افتاده ز پا، شوق تو دستم بگرفت
- ۳) عقل چو با آفتاب رای تو را دید گفت
- ۴) مرا در منزل جانان چه امن عیش چون هر دم

۵۵۷- در کدام بیت، اختیار وزنی «قلب» و «تغییر کمیت مصوت‌ها» در یک رکن، صورت گرفته است؟

- ۱) چند به ناز پرورم مهر بتان سنگدل!
- ۲) کیسه هنوز فربه است، با تو از آن قوی دلم
- ۳) چون ز نسیم می‌شود زلف بنفشه پرشکن
- ۴) حافظ! اگر قدم زنی در ره خاندان به صدق

۵۵۸- در کدام مصراع، اختیارات شاعری «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند»، «حذف همزه» و «بلند تلفظ کردن هجای پایانی» صورت گرفته است؟

- ۱) مخالفت نکنم، آن کنم که فرمان است
- ۲) که چهل پیش خردمند عذر نادان است
- ۳) نه آبروی که گر خون دل بخواهی ریخت
- ۴) هزار سختی اگر بر من آید آسان است

۵۵۹- در همه ابیات زیر به جز بیت ..... اختیار شاعری «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» و «تغییر کمیت مصوت‌ها» یافت می‌شود.

- ۱) گر مخیر بکنندم به قیامت که چه خواهی
- ۲) چشم کوتاه نظران بر ورق صورت خوبان
- ۳) آرزو می‌کنم شمع صفت پیش وجودت
- ۴) گر سرم می‌رود، از عهد تو سر باز نیچم

۵۶۰- در تمامی گزینه‌ها به جز بیت ..... هر دو نوع اختیار زبانی و وزنی دیده می‌شود.

- ۱) من ندانم به نگاه تو چه رازی است نهران
- ۲) حلاوتی که تو را در چه زخندان است
- ۳) شراب لعل و جای امن و یار مهربان ساقی
- ۴) دلم شکسته‌تر از شیشه‌های شهر شماست

۵۶۱- در کدام یک از ابیات زیر، اختیارات شاعری «قلب»، «ابدال» و «تغییر کمیّت مصوّت» به کار رفته است؟

- ۱) کیست که پیغام من به شهر شروان برد؟
- ۲) این همه خود طبیعت است والله گر مثل تو
- ۳) گوید خاقانیا این همه ناموس چیست؟
- ۴) وه که چه خنده ززند بر من و تو کودکان

۵۶۲- شاعر در سرودن کدام بیت، از اختیارات شاعری «ابدال»، «تغییر کمیّت مصوّت‌ها» و «حذف همزه» بهره گرفته است؟

- ۱) طمع در آن لب شیرین نکردم اولی
- ۲) از پی یک نظاره بر در او
- ۳) باد دعاهای خیر در پی او تا دعا
- ۴) بیابا که نسیم بهار می گذرد

۵۶۳- در همه ابیات، به استثنای بیت گزینۀ ..... اختیارات شاعری «تغییر کمیّت مصوّت‌ها»، آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن و ابدال» صورت گرفته است.

(کانون فرهنگی آموزش - ۹۶)

- ۱) ز طلب، مطلب اگر خیر بود طالب را
- ۲) گرمی لاله خونگرم مرا دارد باغ
- ۳) سرکشی در قدم کوه جواهر افشاند
- ۴) معنی عزت اگر وحشت از آبادانی است

۵۶۴- در کدام یک از ابیات زیر، تمامی اختیارات شاعری «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن»، «بلندبودن هجای پایان مصراع»، «ابدال» و «تغییر کمیّت مصوّت‌ها» دیده می شود؟

- ۱) من هم اول که دیدممت گفتم
- ۲) تو به هر جا که فرود آمدی و خیمه زدی
- ۳) ستم از غمزه میاموز که در مذهب عشق
- ۴) ز مُلک تا ملکوتش حجاب بردارند

۵۶۵- در کدام بیت، شاعر از اختیارات «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن»، «تغییر مصوّت کوتاه به بلند»، «بلند بودن هجای پایانی مصراع» و «حذف همزه» استفاده کرده است؟

(کانون فرهنگی آموزش - ۹۷)

- ۱) زلف آشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
- ۲) برو ای زاهد و بر دردکشان خرده مگیر
- ۳) به کام تا نرساند مرا لبش چون نای
- ۴) نرگش عریده جوی و لبش افسون کنان

۵۶۶- در کدام گزینۀ، اختیارات شاعری «حذف همزه»، «بلندبودن هجای پایان مصراع» و «ابدال» به کار نرفته است؟

- ۱) اگر شراب خوری جرعه‌ای فشان بر خاک
- ۲) بیدلان را جز آستانۀ عشق
- ۳) شد از خروج ریاحین چو آسمان روشن
- ۴) سالک از نور هدایت ببرد راه به دوست

۵۶۷- در هر دو مصراع تمامی ابیات زیر، از اختیارات وزنی «ابدال» و «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» استفاده شده است به جز .....

- ۱) این تناول که کشید از غم هجران بلبل
- ۲) ماه شعبان منه از دست قدح کاین خورشید
- ۳) گل عزیز است غنیمت شمردیش صحبت
- ۴) گر ز مسجد به خرابات شدم خرده مگیر

۵۶۸- در همه ابیات زیر به استثنای ..... اختیارات شاعری «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن»، ابدال، تغییر کمیّت مصوّت‌ها و بلند بودن هجای پایان مصراع» تماماً صورت گرفته است.

- ۱) گوید امروز بر من از سر زهد
- ۲) چشمم از آینه داران خط و خالش گشت
- ۳) طَیْرَه مَفشان که غرامت بر ماست
- ۴) خامی و ساده دلی شیوه جانبازان نیست

۵۶۹- در کدام گزینۀ، اختیار زبانی «تغییر کمیّت مصوّت‌ها» به همراه اختیارات وزنی «ابدال» و «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» دیده می شود؟

- ۱) ناظرم در رخت به دیده دل
- ۲) تو به هر جا که فرود آمدی و خیمه زدی
- ۳) بهر قربانی آن چشم سیه باید ریخت
- ۴) نه به هفت آب که رنگش به صد آتش نرود

۵۷۰- در کدام یک از ابیات زیر، اختیار وزنی «قلب» به همراه اختیار زبانی «کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند» به کار رفته است؟

- ۱) گر نه حدیث او بُدی جان تو آه کی زدی؟!
- ۲) رفتم هنگام خزان سوی رزان دست گزان
- ۳) نسیم روضۀ ارم جهد به مغز دم به دم
- ۴) سینۀ خاقانی و غم تا ززند ز وصل دم

- ۱) آه بزن که آه تو راه کند سوی خدا
- ۲) نوحه گر هجر تو شد هر ورق زرد مرا
- ۳) ز بس دمیده پیش هم به طرف جویبارها
- ۴) دعوی عشق و عاشقی تا ز سگان کیست او

۵۷۱- در ابیات همه گزیننه‌های زیر، به جز ..... اختیارات شاعری «ابدال»، «حذف همزه» و «تغییر کمیت مصوت» تماماً به کار رفته است.

- ۱) فراغتی دهم عشق تو ز خویشاوند
- دلی آخر به دست کن روزی
- ۲) گر به خورشیدزخی گرم شود آغوشی
- بشو دو دست ز خویش و بیا به خون بنشین
- ۳) دوست چنان باید کان من است
- غزلیات عراقی است سرود حافظ
- ۴) ور ز آنک شما را خلل و عیب نموده است
- تلخی صبر اگر گلوگیر است

۵۷۲- در تمامی بیت‌های زیر به جز ..... از اختیارات شاعری «ابدال» (۲ بار) و «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» (۱ بار) استفاده شده است.

- ۱) با که گویم به جهان محرم کو؟
- ۲) قدحی درکش و سرخوش به تماشا بخرام
- ۳) ساقیا! لطف نمودی قدحت پر می باد
- ۴) گهگهی ییاد کن به دشنامم

۵۷۳- در کدام بیت، سه اختیار زبانی و چهار اختیار وزنی به کار رفته است؟

- ۱) ماه درست را بین کو بشکست خواب ما
- ۲) پرده مطربم از دست برون خواهد برد
- ۳) لذت عشق بتم از من پرس
- ۴) گفت آسان گیر بر خود کارها کز روی طبع

۵۷۴- در کدام بیت، پنج اختیار وزنی و سه اختیار زبانی استفاده شده است؟

- ۱) همین حکایت روزی به دوستان برسد
- ۲) تو ملولی و مرا طاقت تنهایی نیست
- ۳) راه آه سحر از شوق نمی یارم داد
- ۴) من رسیدم به لب جوی وفا

۵۷۵- در مصراع اول کدام بیت، سه اختیار شاعری وزنی روی داده است؟

- ۱) گردون به درد و رنج مرا کشته بود اگر
- ۲) چند کوشی که به فرمان تو باشد ایام؟
- ۳) گفتی که آتشم بنشانی، ولی چه سود؟!
- ۴) تو درخت خوب منظر همه میوه‌ای ولیکن

۵۷۶- در کدام گزینه، بیشتر از سایر گزینه‌ها از اختیارات وزنی استفاده شده است؟

- ۱) طمع خام بین که قصه فاش
- ۲) هست به پیرامنش طوف کنان آسمان
- ۳) ساقی! بیا که از مدد بخت کارساز
- ۴) اگر چراغ بمیرد، صبا چه غم دارد؟!

۵۷۷- در کدام یک از بیت‌های زیر، بیشترین اختیارات «زبانی» و «وزنی» دیده می‌شود؟

- ۱) گر ز دل آگاه شدی، همسفر ماه شدی
- ۲) مبارکتی شب قدر و ماه روزه و عید
- ۳) من از چشم تو ای ساقی! خراب افتاده‌ام لیکن
- ۴) دلم افروخته بود از طرب و شادی و ناز

۵۷۸- اختیارات شاعری به کاررفته در کدام بیت، در مقابل آن درست ذکر نشده است؟

۱) تا شوم فاش به دیوانگی و سرمستی	۳) بار وزنی - ۳ بار زبانی
۲) در میخانه‌ام بگشا که هیچ از خانقه نگشود	۴) بار زبانی - ۲ بار وزنی
۳) بده ساقی! می باقی، که در جنت نخواهی یافت	۵) بار زبانی - ۱ بار وزنی
۴) در این چنین قدح، آمیختن حرام بود	۱) بار وزنی - ۲ بار زبانی

۵۷۹- در کدام گزینه، به اختیارات شاعری به کاررفته در بیت، به درستی اشاره نشده است؟

- ۱) نثار خاک رهت نقد جان من، هر چند / که نیست نقد روان را بر تو مقداری: تغییر کمیت مصوت - بلندبودن هجای پایان مصراع
- ۲) ناله خاقانی اگر دادستان شد از فلک / ناله من نیست غم دادستان من کجا؟! حذف همزه - قلب
- ۳) با اثر داغشان هر دم سلطان عشق / گوید خاقانیا خاک توام مرحبا: ابدال - کوتاه کردن مصوت بلند «ی»
- ۴) ساقیا! آمدن عید مبارک باد / آن مواعید که کردی مرواد از یاد: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن - حذف همزه

۵۸۰- در هر یک از ابیات کدام گزینه، سه نوع اختیار وزنی وجود دارد؟

- (الف) ید بیضای کلیم است تو را کز اثرش
 (ب) مرا تو جان عزیزی و جان دوست عزیز
 (پ) تب هر روزه و سرمای زمستان نگذاشت
 (ت) سر من رفت و نرفتم ز سر پیمانان
- (۱) ب - ت
 (۲) ب - پ
 (۳) الف - پ
 (۴) الف - ب

(سراسری خارج ۹۶)

۵۸۱- در کدام دو بیت، اختیار شاعری «ابدال» وجود دارد؟

- (الف) بال و پرش ز سنگ ستم، کی توان شکست
 (ب) خدیو روی زمین، آفتاب دولت و دین
 (پ) فغان که در طلب گنج‌نامه مقصود
 (ت) زاهد خلوت‌نشین دوش به میخانه شد
- (۱) الف - ت
 (۲) الف - پ
 (۳) ب - پ
 (۴) ت - ب

(سراسری داخل ۹۴)

۵۸۲- در کدام دو بیت، اختیارات شاعری «ابدال» و «تغییر کمیت مصوت‌ها» تماماً به کار نرفته است؟

- (الف) چه جای صحبت نامحرم است مجلس انس؟
 (ب) با لب او چه خوش بود گفت و شنید و ماجرا
 (پ) زیبرا جز صادقان ندانند
 (ت) دریغ و درد که تا این زمان ندانستم
 (ث) چاشنی جنون او خوش‌تر یا فسون او
 (ج) خرم آن روز کز این مرحله بر بندم بار
- (۱) پ - ث
 (۲) الف - ب
 (۳) ت - ج
 (۴) ب - پ

۵۸۳- ترتیب ابیات زیر به لحاظ کاربرد اختیارات شاعری «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند، ابدال، بلندبودن هجای پایان مصراع، آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» کدام است؟

- (الف) بیا و هستی حافظ ز پیش او بردار
 (ب) گذار بر ظلمات است، خضر راهی کو؟
 (پ) تشنه و مستسقی تو گشته‌ام ای بحر چنانک
 (ت) تا گل روی تو دیدم، همه گل‌ها خارند
 (ث) زلف‌مشکین حلقه‌اش بر روی گلگون بسته‌اند
- (۱) پ - الف - ب - ث
 (۲) ب - پ - الف - ت
 (۳) ث - ب - الف - ت
 (۴) پ - ت - ب - ث

۵۸۴- اگر ابیات زیر را به ترتیب کاربرد اختیارات شاعری «قلب، حذف همزه، ابدال، بلندبودن هجای پایان مصراع» مرتب کنیم، کدام گزینه درست است؟

- (الف) چو مستم کرده‌ای، مستور منشین
 (ب) در بیابان فنا گم‌شدن آخر تا کی؟
 (پ) پیر خرد پیش تو چو طفل زانو زده
 (ت) زان چنان رخ که تمنای دل است
 (ث) گشت نگارین تذر و پنهان در مرغزار
- (۱) پ - ب - ت - الف
 (۲) ث - ب - ت - پ
 (۳) ث - ب - ت - الف
 (۴) پ - ت - ث - ب

۵۸۵- در کدام ابیات، به ترتیب از اختیار شاعری «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن»، «بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه»، «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند» و «ابدال» استفاده شده است؟

- (الف) نفاق و زرق نبخشد صفای دل حافظ!
 (ب) چو پشت آینه پیش تو حلقه در گوشم
 (پ) بس غریبید در این کوچه شر، کوچ کنید
 (ت) عزم دیدار تو دارد جان بر لب آمده
- (۱) الف - ب - پ - ت
 (۲) الف - پ - ت - ب
 (۳) پ - الف - ب - ت
 (۴) پ - ت - ب - الف

(کانون فرهنگی آموزش - ۹۷)

۵۸۶- وزن بیت زیر، با استفاده از اختیارات شاعری در تقطیع، در کدام گزینه به درستی آمده است؟

- «ای راحت تو همه فنای ما!
 وی شادی ما همه بقای تو!»
- (۱) مفعول مفاعیل فاعلن
 (۲) مفعول فاعلاتن مفاعیلن
 (۳) مفعول مفاعیل فاعلاتن
 (۴) مفعول مفاعیل مفاعیلن

۵۸۷- وزن عروضی تمامی ابیات زیر، با در نظر گرفتن و اعمال اختیارات شاعری در تقطیع درست است، به جز.....

- (۱) دو ماه پهلوی همدیگرند بر در عید
 (۲) ای ساعد سیمین تو خون دل ما ریخته!
 (۳) خواب خوش من ای پسر دستخوش خیال شد
 (۴) با تو پیوستم و از غیر تو بترید دلم
- مه مصوّر یار و مه منوّر عید:
 گر دعوی قاتم کنی، داری گوا در آستین:
 نقد امید عمر من در طلب وصال شد:
 آشنای تو ندارد سر بیگانه و خویش:
- (مفاعیل فاعلاتن مفاعیلن فاعلن)
 (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)
 (مفتعل مفاعیل مفتعل مفاعیلن)
 (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

۵۲۷- گزینیه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

گو بی	بط	ط س	فید	جا م ب	صا	بوکلا	ز دَسْت
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
کب ک	د ری	سا ق	پای	دَر قَد	ح	خوکل	ز دَسْت
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
مفتعلن	فاعِلن	مفتعلن	فاعِلن	مفتعلن	فاعِلن	مفتعلن	فاعِلن

اختیارات شاعری: ابدال (در رکن آغازین مصراع اول به جای رکن «مفتعلن: - U U -» از رکن «مفعولن: - - -» استفاده شده است.) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (هجای چهارم مصراع اول و هجای یازدهم مصراع دوم) / حذف همزه (هجای پایانی هر دو مصراع: زده است ← زَدَسْت) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع و نیم مصراع‌ها)

۵۲۸- گزینیه ۲ تقطیع هجایی و وزن بیت:

خِر ز د ب	زو	ر م ی	نا	ب بَر	نِ می	آ	ید
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
مَ رو ب	کَش	تِ ی	کا	غذ	دَ لِب	ر س	ر آب
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
مفاعِلن	فعلاتِن	مفاعِلن	فعلاتِن	مفاعِلن	فعلاتِن	مفاعِلن	فعلاتِن

اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (هجای هفتم مصراع اول) / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (هجای پنجم مصراع دوم) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم به جای رکن «فَعْلُن: - U U -» از رکن «فَعْلُن: - - -» استفاده شده است.) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم)

۵۲۹- گزینیه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

اِم ر و ز	ک	دَس ت	گا ه	دا ری	ئ ت	واکلا
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
بِی خ	ک ب	ر س	عا د	تا ز د	ب ن	شاکلا
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
مستفعل	فاعلاتِن	مستفعل	فاعلاتِن	مستفعل	فاعلاتِن	مستفعل

اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (هجای پنجم مصراع دوم) / حذف همزه (هجای نهم مصراع دوم)

۵۳۰- گزینیه ۲ تقطیع هجایی و وزن بیت:

گَر ز دَر	یا	دُ س	قَط ر	ب پ	را گن	ذ	چ باک
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
با ز	چُن جَم	ع ش	د و د	رو سو	ی دَر	یا	دا ز د
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن

اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در آغاز هر دو مصراع) / ابدال (رکن پایانی مصراع دوم) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (هجای هشتم مصراع دوم) / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند (هجای نهم مصراع دوم)

۵۳۱- گزینیه ۲ تقطیع هجایی و وزن بیت:

د ل عا	شِق	چ غ	مَز سو	ز ش	دو را	دا ز د
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
کَش تِ ی	نِ ی	نِ ی	چ آن	دی ش	ی طو	فاکلا
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن

اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در آغاز مصراع دوم) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع) / تغییر کَمِیت مصوت‌ها (در هجای دوم و سوم مصراع دوم)

۵۲۳- گزینیه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

تُ را بید	یا	هی ی	مو نید	شَت بَس	ک اَز	غِف اَت
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
بِی ا ه	مو ی	بِی فِی	د خ	دَز خ	ض ا ب	گ نِی
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
مفاعِلن	فعلاتِن	مفاعِلن	فعلاتِن	مفاعِلن	فعلاتِن	فعلاتِن

۵۲۴- گزینیه ۲ تقطیع هجایی و وزن بیت:

دَع وِی	ی عِش	ق ز	هَر بِل	هَد و	سِی می	آ ید
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
دَس ت	بَر سَر	ز د	نَز هَر	مَد گ	سِی می	آ ید
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن

۵۲۵- گزینیه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

هَم چُ	گُل بَر	گِ ط	رِی هَس	ت و	جِو د	ت لَطِیف
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
هَم چُ	سَر و	جَم ن	خُل د	سَ را	پا ی	ت حُش
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن	فعلاتِن	فاعلاتِن

۵۲۶- گزینیه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

مَ را چُ	آ	ر زو	ی رو	ی ا	ب ن	گا را ید
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
چُ بُل	بُ لَم	هَد و	سِی نا	ل ها	ی زا	را ید
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
مفاعِلن	فعلاتِن	مفاعِلن	فعلاتِن	مفاعِلن	فعلاتِن	فاعلاتِن

۵۳۲- **گزینه ۴** تقطیع هجایی و وزن بیت:

ای مُد سَلَا مَ	نَا لَیْ	فَ غَا نَزْ	جَو رَ جَرَّ	خَ چَ نَدَ	رِی
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
وَز نَدَ فَا قِ	تِی زُ قَصَدِ	مَ هُ کِیْدِ	دُ مَشْدُ	تُ رِی	
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -	
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	

در رکن آغازین بیت، اختیار وزنی به کار نرفته. / آخرین هجای رکن سوم مصراع اول و نیز رکن‌های اول و دوم و سوم مصراع دوم، از نظر کمیت تغییر می‌کند (به هجای بلند تبدیل می‌شود).

۵۳۳- **گزینه ۴** تقطیع هجایی و وزن بیت:

هَر شَد بَدَدِی	شِ ی دِی	گَر گَر	نَم رَا	ی دِ	گَر
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
کِ مَد نَز دَسَات	تُ فَر دَا	بَر وَ مَ جَا	ی دِ	گَر	
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -	
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	

اختیارات وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در آغاز مصراع اول) / اختیارات زبانی: تغییر کمیت مصوت‌ها (هجای یازدهم مصراع اول) / حذف همزه: ۲ بار (هجای سوم هر دو مصراع)

۵۳۴- **گزینه ۲** تقطیع هجایی و وزن بیت:

شَا دِی ی مَجَالِ	بِ یَا لَ	ذَر فَ دَ	مَقَدَ	مُ تُسْت
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
جَا ی غَم بَا	د هَ رَا	دَل کِ نَ	خَا هَدَ	شَا دَت
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۳ نوع اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / ۴ نوع اختیار زبانی: کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (در هجای دوم مصراع اول) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای سوم مصراع اول) / بلند تلفظ کردن «و» عطف (هجای یازدهم مصراع اول) / حذف همزه (در هجای هفتم مصراع دوم) / هجاهای دوم، سوم، یازدهم و پانزدهم مصراع اول (مجموعاً ۴ هجا) باید از نظر کمیت تغییر کنند تا وزن شعر به درستی حاصل شود.

۵۳۵- **گزینه ۳** تقطیع هجایی و وزن بیت:

اَز پِ ی تَ	ز عَدَمَ	مَ اَبَ جَ	هَا نَا	مَدِ اِیْمِ
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
نَز بَ رَا یِ	طَ رَ بُ لَهَ	وُ فَا غَا	نَا مَدِ اِیْمِ	
- U -	- U -	- U -	- U -	
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۴ «اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / «۶» اختیار زبانی: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای سوم مصراع اول و هجای چهارم مصراع دوم) / بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (در هجای چهارم مصراع اول) / بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه «و» عطف (در هجای هفتم مصراع دوم) / حذف همزه (در هجای دوازدهم هر دو مصراع) / در این بیت، هجای پایانی ۴ رکن (رکن اول و چهارم مصراع اول و نیز رکن اول و چهارم مصراع دوم) از نظر کمیت تغییر می‌کند تا وزن شعر به درستی به دست آید.

۵۳۶- **گزینه ۲** تقطیع هجایی و وزن بیت:

سَا قَدَ یَا لَطَفَ	نَدِ مَو دِی	قَدَ دَ حَتَ	پُرِ مِی	بَادِ
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
کِ پَ تَدِ بِی	رَ ثُ تَشَوِبِ	وِشَ حُ مَا	رَا جَرَّ	شُدِ
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۴ «اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای رکن «فَعْلُن: U -» از رکن «فَعْلُن: - -» استفاده شده) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) / «۱» اختیار زبانی: حذف همزه (در هجای دوازدهم مصراع دوم)

۵۳۷- **گزینه ۴** تقطیع هجایی و وزن بیت:

گَ ذَا زَ بَرِ	طُ لُ مَ	تَسَاتِ	خِضَ رَ	رَا هِی	کُو
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
مَد بَا دَ کَا	تَشِ مَحَدِ	رَوِ مِی	آ پَ مَ	پَ بَ رَدِ	
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	مفاعلتن	فاعلاتن	

اختیارات شاعری: حذف همزه (در هجای هشتم مصراع اول و هجای چهارم مصراع دوم) / ابدال: در رکن پایانی مصراع اول (شاعر به جای رکن «فَعْلُن: U -» از رکن «فَعْلُن: - -» استفاده کرده است) / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند (در هجای نهم مصراع دوم)

۵۳۸- **گزینه ۱** تقطیع هجایی و وزن بیت:

طَا هَا زَ ثَرِ	نَبَ خَو نِ	جَدَ گَر گَدَ	عَا شِیْقِ
- U -	- U -	- U -	- U -
پَ قُو لِ مَفْتِی	ی عِشَدَ قَشِ	دُ رُسَتِ نِی	سَتَ نَ مَازِ
- U -	- U -	- U -	- U -
مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	فاعلاتن

اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه کسره اضافه (در هجای هشتم مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول، به جای رکن «فَعْلُن: U -» از رکن «فَعْلُن: - -» استفاده شده است) / حذف همزه (در هجای چهارم مصراع اول): طَهَارَتِ ار ← طَهَارَتَرِ / بلند به حساب آوردن هجای پایان مصراع (در مصراع دوم) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (در هجای پنجم مصراع دوم) / قلب: -

۵۳۹- **گزینه ۲** تقطیع هجایی و وزن بیت:

تُ بِی اَلَا	گُو هَ رَ	پَا کِی زَ	کِ دَرِ	عَا لَ مَ	قُدَسِ
- U -	- U -	- U -	- U -	- U -	- U -
ذَکَرِ خِی رِ	تُ بُ وَدَ	حَا صِلَ تَسَ بِی	حَ مَ لَکِ		
- U -	- U -	- U -	- U -		
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	

اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در آغاز مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت‌ها (کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند در هجای دوم مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه کسره اضافه در هجای چهارم مصراع دوم) / بلندبودن هجای کشیده (در پایان مصراع اول) / ابدال: -

۵۴۰- **گزینه ۳** تقطیع هجایی و وزن بیت:

رو زی بس	خُر ر مُست	می گب زَز	با م داد
— — —	— — —	— — —	— — —
دا د ز ما ن	د ا ی ز د دا	د ث داد	
— — —	— — —	— — —	
مفتعلن	فاعلن	مفعولن	فاعلن

اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (در هجاهای پنجم و هفتم مصراع دوم) / ابدال (در رکن آغازین مصراع اول و رکن سوم هر دو مصراع، به جای «مفتعلن: — UU—» از رکن «مفعولن: — — —» استفاده شده) / حذف همزه (هجاهای ششم و نهم مصراع اول) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع)

اشاره...

وزن بیت در اصل به صورت «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن: — UU— / — UU— / — UU—» و یک وزن همسان دولختی (دوری) است که به دلیل کاربرد اختیار وزنی «ابدال» در برخی ارکان آن، به این صورت درآمده است؛ ضمن این که در اوزان همسان دولختی یا دوری (مانند همین بیت)، هجای پایانی نیم مصراع‌های اول، اگرچه کوتاه یا کشیده باشند، همانند هجای پایانی مصراع‌ها بلند (—) به حساب می‌آیند.

۵۴۱- **گزینه ۴** تقطیع هجایی و وزن بیت:

نا ص حَم	گَف ث ک	جُر عَم	چ هُ نَر	دا ز د عشق
— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
گَف ث می	خا چ ی	ع ا قِل	هُ نَ ر ی	پَه تَ ز زبَل
— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
فاعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فَعْلَن

اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در آغاز هر دو مصراع) / ابدال (در رکن آخر مصراع اول) / حذف همزه (هجای سوم، چهاردهم و پانزدهم مصراع دوم)

۵۴۲- **گزینه ۴** تقطیع هجایی و وزن بیت:

اِبْن سَد را	ببست ک	آل بَد	ب خَد لَل	خا هَد کرد
— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
خُ نَ کَا	قُو م	ک دَر بَد	د سَ را ی	د گَ زَنَد
— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فَعْلَن

اختیارات شاعری: حذف همزه (در هجاهای سوم و پانزدهم مصراع دوم) / آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای دوازدهم مصراع دوم) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول)

۵۴۳- **گزینه ۳** در رکن آغازین مصراع دوم، طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای «مستفعل: — UU—» از «مفعولن: — — —» استفاده شده:

زَلَّ جَشَم	م پُ	رَز خُ ما	ر سَر مُست
— — —	— — —	— — —	— — —
پُر خَوَلَّ	دا	زَم دُ	د یَد پِی وَست
— — —	— — —	— — —	— — —
مستفعل	فاعلاتن	مستفعل	مستفعل

۵۴۴- **گزینه ۳** وزن مصراع به صورت «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» است؛ اما شاعر در رکن سوم، به جای «مفتعلن: — UU—»، از رکن «مفاعلن: — UU—» استفاده کرده:

دَسَ بَ کَ سی	بَر نَ ر	سَد بَ شا	خ هُو	وی یَد تَ ث
— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفتعلن

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

- ۱ «مستفعلن مستفعلن مستفعلن: — UU— / — UU— / — UU—»
 ۲ «مفتعلن مفتعلن فاعلن: — UU— / — UU— / — UU—»
 ۴ «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن: — UU— / — UU— / — UU—»

۵۴۵- **گزینه ۲** تقطیع هجایی دو مصراع: «— UU— / — UU— / — UU— / — UU— / — UU— / — UU—»
 مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل
 مستفعل مستفعل

بررسی سایر گزینه‌ها

در رکن دوم مصراع اول سایر گزینه‌ها، طبق اختیار وزنی «ابدال»، به جای دو هجای کوتاه کنار هم در «مستفعل: — UU—»، یک هجای «بلند» به کار رفته (به جای رکن «مستفعل»، رکن «مفعولن: — — —» آمده)؛ به این صورت:

«— UU— / — UU— / — UU— / — UU— / — UU— / — UU—»
 — — — مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل

۵۴۶- **گزینه ۱** وزن تمامی ابیات به صورت «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن: — UU— / — UU— / — UU— / — UU—» است؛ اما در بیت ۱ شاعر در رکن دوم مصراع دوم، با استفاده از اختیار وزنی «قلب»، هجای کوتاه و بلند کنار هم را جابه‌جا کرده و به جای «مفاعلن: — UU—»، رکن «مفتعلن: — UU—» به کار برده.

۵۴۷- **گزینه ۲** تقطیع هجایی و وزن بیت: «— UU— / — UU— / — UU— / — UU—»
 مفتعلن مفتعلن فاعلن

بررسی «ابدال» در سایر گزینه‌ها: در گزینه‌های ۱، ۳ و ۴ به ترتیب در «رکن سوم مصراع دوم»، «رکن دوم مصراع اول» و «رکن چهارم مصراع دوم» اختیار وزنی «ابدال» به کار رفته:

۱ تقطیع هجایی دو مصراع: «— UU— / — UU— / — UU— / — UU—»
 — UU— / — UU— / — UU— / — UU—
 فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فَعْلَن

۲ تقطیع هجایی دو مصراع: «— UU— / — UU— / — UU— / — UU—»
 — UU— / — UU— / — UU— / — UU—
 رکن دوم مصراع اول، به جای «مستفعل: — UU—» از «مفعولن: — — —» استفاده شده.

۴ تقطیع هجایی دو مصراع: «— UU— / — UU— / — UU— / — UU—»
 — UU— / — UU— / — UU— / — UU—
 [در رکن چهارم مصراع دوم، به جای «فَعْلَن: — UU—» از «فَعْلَن: — — —» استفاده شده.]

۵۴۸- **گزینه ۴** وزن بیت به صورت «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن: — UU— / — UU— / — UU— / — UU—» است؛ اما شاعر در رکن سوم مصراع دوم با استفاده از اختیار وزنی «قلب»، هجای کوتاه و بلند کنار هم را جابه‌جا کرده و به جای «مفتعلن: — UU—»، رکن «مفاعلن: — UU—» به کار برده.

وزن مشترک سایر گزینه‌ها: «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن: — UU— / — UU— / — UU— / — UU—»

۵۴۹- **گزینه ۳** وزن تمامی ابیات، به صورت «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فَعْلَن: — UU— / — UU— / — UU— / — UU—» است؛ اما شاعر در رکن آغازین بیت ۳ به جای «فعلاتن: — UU—» از رکن «فاعلاتن: — UU—» استفاده کرده که نوعی اختیار وزنی است.

هواست باشه که توی رکن آغازین مصراع دوم همه بیت‌ها، این اختیار وزنی به کار رفته؛ اما منظور طراح سؤال از اولین رکن، صرفاً رکن اول مصراع اوله که اولین رکن بیت به حساب میاد.

بررسی «ابدال» در سایر گزینه‌ها:

① در رکن دوم مصراع دوم، با استفاده از اختیار وزنی «ابدال»، به جای رکن «مفتعلن: - U U»، رکن «مفعولن: - - -» به کار رفته. / تقطیع هجایی دو مصراع: «- U U - / - U U - / - U U - / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «مفتعلن مفتعلن فاعلن»

② در رکن چهارم مصراع دوم، با استفاده از اختیار وزنی «ابدال»، به جای رکن «فَعْلُن: - U U»، رکن «فَعْلُن: - - -» به کار رفته. / دو مصراع: «- U U - / - U U - / - U U - / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن»

③ در رکن اول مصراع اول، با استفاده از اختیار وزنی «ابدال»، به جای رکن «مستفعل: - U U»، رکن «مفعولن: - - -» به کار رفته. / تقطیع هجایی دو مصراع: «- U U - / - U U - / - U U - / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «مستفعل فاعلات مستف»

④ **۵۵۴-گزینه ۲** وزن بیت به صورت «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن: - U U / - U U / - U U / - U U -» است؛ اما شاعر در رکن دوم مصراع اول، با استفاده از اختیار وزنی «قلب»، به جای «مفاعلن: - U -»، رکن «مفتعلن: - U U» به کار برده؛ به این صورت:

از خ م ا ب ر و ی ت ا م ه ی چ گ ش ا ی د ش ی ت ا ش د	- U U - - U U - - U U - - U U -	و ه ک ز ز ک ج یا ل ک ج ع م ر ع ز ی ز ش د ت ل ف	- U U - - U U - - U U - - U U -	مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن
--	---------------------------------	--	---------------------------------	-----------------------------

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

- ① «مفاعلن مفاعلن مفاعلن مفاعلن: - U U / - U U / - U U / - U U -»
 ② «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن: - U U / - U U / - U U / - U U -»
 ③ «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن: - U U / - U U / - U U / - U U -»
۵۵۵-گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت: «- U U - / - U U - / - U U - / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «مفاعلن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن» / در مصراع‌های این بیت، هیچ نوع اختیار «وزنی» یا «زبانی» به کار نرفته است.

④ **۵۵۲-گزینه ۳** تقطیع هجایی و وزن بیت: «- U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن» / در رکن آغازین مصراع اول، با استفاده از اختیار وزنی «ابدال»، در رکن پایانی مصراع اول، «فَعْلُن: - U U» به کار رفته است.
 ⑤ **۵۵۴-گزینه ۲** وزن بیت: «مفاعلن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن: - U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «مفاعلن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن» / در رکن آغازین مصراع اول، با استفاده از اختیار وزنی «ابدال»، در رکن پایانی مصراع اول، «فَعْلُن: - U U» به کار رفته است.
 ⑥ **۵۵۶-گزینه ۲** تقطیع هجایی و وزن بیت:

ب و د م ف ت ا د ز پ ا شو ق ت د س ت م ب گ ر ف ت	- U - - U U - - U U - - U U - - U U -	ب ر س ر ک و ی ت ا م بی س ز بی پ ا آ و ر د	- U - - U U - - U U - - U U - - U U -	فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن
--	---------------------------------------	---	---------------------------------------	---------------------------------

اختیارات زبانی: حذف همزه (هجای سوم مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت‌ها (هجای سوم مصراع دوم) / اختیارات وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن (در آغاز هر دو مصراع) / بلندبودن هجای پایان هر دو مصراع / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم)

۵۵۰-گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

یا ش د ما را خ ط ا م ن س ت ن ز ب ی ل آ ب گ ل ی د	- U - - U U - - U U - - U U - - U U -	ک چ ن ب ی ل س ن گ د ل با ر خ د ا ی ی د ه م	- U U - - U U - - U U - - U U -	فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن
--	---------------------------------------	--	---------------------------------	---------------------------------

رکن آغازین مصراع اول: اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» / رکن آغازین مصراع دوم: اختیار زبانی: -

- بررسی سایر گزینه‌ها:**
 ① رکن آغازین مصراع اول: اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» / رکن آغازین مصراع دوم: اختیار زبانی «حذف همزه»
 ② رکن آغازین مصراع اول: اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» / رکن آغازین مصراع دوم: اختیار زبانی «حذف همزه»
 ③ رکن آغازین مصراع اول: اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» / رکن آغازین مصراع دوم: اختیار زبانی «بلند تلفظ کردن (و) عطف» (در هجای چهارم ← ت)

۵۵۱-گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

ک س ت د ا ن س ت ک م د ز ل گ ه م ع شو ا ق ک ج ا س ت	- U - - U U - - U U - - U U - - U U -	آ ل ق د ر ه س ت ک ب ل ا ک ج ز س ی م ی آ ی د	- U - - U U - - U U - - U U - - U U -	فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن
--	---------------------------------------	---	---------------------------------------	---------------------------------

در رکن آغازین هر دو مصراع این بیت، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» به کار رفته است. [سایر اختیارات وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم)]

- بررسی سایر گزینه‌ها:**
 ① در رکن آغازین مصراع دوم سایر ابیات، هیچ نوع اختیار وزنی به کار نرفته است. وزن ابیات: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن: - U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---
 ② «مفاعلن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن: - U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---
 ③ «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فاعلن: - U - / - U - / - U - / - U -» / --- / --- / --- / ---

۵۵۲-گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت: «- U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن» / در رکن آغازین مصراع اول، با استفاده از اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» به کار نرفته است. «گر از این» به صورت «گ / ز / ز ب ی ل» تقطیع می‌شود.

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

- ① «- U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن» / در رکن آغازین مصراع اول، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» به کار رفته.
 ② «- U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن» / در رکن آغازین هر دو مصراع، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» به کار رفته.
 ③ «- U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن» / در رکن آغازین هر دو مصراع، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن» به کار رفته.
۵۵۳-گزینه ۴ تقطیع هجایی و وزن بیت: «- U U / - U U / - U U / - U U -» / --- / --- / --- / ---: «فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن فَعْلُن»

بررسی سارگشته‌ها

۱) **اختیارات وزنی:** آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / بلندبودن هجای پایانی هر دو مصراع / ابدال (رکن پایانی مصراع دوم) / اختیارات زبانی: -

۲) **اختیارات وزنی:** بلندبودن هجای پایانی هر دو مصراع / اختیارات زبانی: -

۳) **اختیارات وزنی:** - / اختیارات زبانی: تغییر کمیت مصوت‌ها (هجای ششم و یازدهم مصراع اول)

۵۵۷- **گزینہ ۲:** وزن بیت به صورت «مفتعلن مفاعله مفتعلن مفاعله» است؛ اما شاعر در رکن دوم مصراع دوم، با استفاده از اختیار وزنی «قلب»، به جای «مفاعله» از رکن «مفتعلن» استفاده کرده؛ به علاوه هجای ششم مصراع دوم (نی) طبق اختیار زبانی «تغییر کمیت مصوت‌ها» به هجای کوتاه تبدیل می‌شود؛ به این صورت:

کِی سِ هَ نو	زُ فَر بَ هست	بَا ثُ اَ زَا	قَد وی د لَم
- U - U -	- U - U -	- U U -	- U - U -
چَا رِ چَ خَا	قَا نِ اَ گَر	کِی سِ رِ سَد	پَ لا عَ رِ
- U U -	- U - U -	- U U -	- U - U -
مفتعلن	مفاعله	مفتعلن	مفاعله

۵۵۸- گزینہ ۴: تقطیع هجایی و وزن مصراع:

هَ زَا زُ سَخَا	تِ اَ گَر بَر	مَ نَا یَ دَا	سَا نَسْت
- U - U -	- U - U -	- U - U -	- U - U -
مفاعله	فاعلاتن	مفاعله	فَعْلَن

بررسی اختیارات شاعری سایر گزینہ‌ها:

- ۱) بلندبودن هجای پایان مصراع / حذف همزه (هجای چهاردهم) / تغییر کمیت مصوت‌ها: -
- ۲) بلندبودن هجای پایان مصراع / حذف همزه (هجای چهاردهم) / تغییر کمیت مصوت‌ها: -
- ۳) بلندبودن هجای پایان مصراع [حذف همزه: - / تغییر کمیت مصوت‌ها: -]

۵۵۹- **گزینہ ۴: اختیارات شاعری:** آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / حذف همزه (در هجای هفتم هر دو مصراع) / تغییر کمیت مصوت‌ها: -

بررسی اختیارات شاعری سایر گزینہ‌ها:

- ۱) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / تغییر کمیت مصوت‌ها (هجای هفتم مصراع دوم)
- ۲) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / تغییر کمیت مصوت‌ها (هجای یازدهم هر دو مصراع)
- ۳) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت‌ها (هجای یازدهم مصراع دوم)

۵۶۰- **گزینہ ۳:** در این بیت، فقط اختیار زبانی تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجاهای سوم، هفتم و یازدهم مصراع اول به کار رفته.

بررسی اختیارات شاعری سایر گزینہ‌ها:

- ۱) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (هجای هشتم مصراع اول) / حذف همزه (هجای سوم مصراع دوم)
- ۲) ابدال (در رکن پایانی مصراع اول) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (هجای دهم مصراع اول) / حذف همزه (هجای چهاردهم مصراع اول) / بلندبودن هجای پایان هر دو مصراع
- ۳) ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / بلندبودن هجای پایان هر دو مصراع / حذف همزه (هجای هفتم مصراع اول)

۵۶۱- گزینہ ۳: تقطیع هجایی و وزن بیت:

گو یَد خَا	قَا نَ یَا	اِیْ هَ مَ نَا	مُو سِ چِیَسْت
- U - -	- U - -	- U U -	- U - -
نَ هَر کِ دُ	بِیْتِ گِفت	لَ قَبَ زِ خَا	قَا بَ زِد
- U - U -	- U - U -	- U - U -	- U - U -
مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن

اختیارات شاعری: قلب (در رکن اول و سوم مصراع دوم، به جای «مفتعلن: - U U -»، رکن «مفاعله: - U - U -» به کار رفته) / ابدال (در رکن آغازین مصراع اول، به جای «مفتعلن: - U U -»، رکن «مفعولن: - -» به کار رفته) / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه) در هجای چهارم مصراع دوم

بررسی سارگشته‌ها

کِی سَت کِ پِی	غَا مَ مَن	بَ شَهِ رِ شِر	وَا بَ زِد
- U U -	- U - U -	- U - U -	- U - U -
پِکِ شُ خَ نَز	مَن بَ دَا	مَر دِ شُ خَن	دَا بَ زِد
- U U -	- U - U -	- U U -	- U - U -
مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن

اختیارات شاعری: قلب (در رکن سوم مصراع اول به جای «مفتعلن: - U U -»، رکن «مفاعله: - U - U -» به کار رفته) / ابدال: - / تغییر کمیت مصوت: -

اِیْ هَ مَ خُدَا	طِیْبَ بَ تَسْت	وَلَا لَهَ	گَر مِثْلِ ثُ
- U U -	- U - U -	- U - U -	- U - U -
چَر خِ پِ سِی	صَد قِ رَا	گِشْتِ زِ دُو	رَا بَ زِد
- U U -	- U - U -	- U U -	- U - U -
مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن

اختیارات شاعری: قلب: - / ابدال (در رکن سوم مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت: -

وَه کِ چَ خَن	دِ زِ نَد	بَر مَن ثُ	کُو دَ کَا
- U U -	- U - U -	- U - U -	- U - U -
اَ گَر کِ سِی	شِعَرِ مَا	سُو یِ خُ رَا	سَا بَ زِد
- U - U -	- U - U -	- U U -	- U - U -
مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن

اختیارات شاعری: قلب (در رکن آغازین مصراع دوم، به جای «مفتعلن: - U U -»، رکن «مفاعله: - U - U -» به کار رفته) / ابدال: - / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه) در هجای یازدهم مصراع اول

اشاوه...

تمامی ابیات، ابیاتی از یک قصیده است که در وزن «مفتعلن فاعله مفتعلن فاعله: - U U - / - U - / - U U - / - U - / - U U -» (وزن همسان دولختی یا دوری) سروده شده است.

۵۶۲- **گزینہ ۱: وزن بیت:** «مفاعله فاعلاتن مفاعله فَعْلَن: - U - / - U U - / - U - U - / - U U -» / **اختیارات شاعری:** ابدال (در رکن پایانی مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای دهم مصراع دوم / حذف همزه (در هجای چهارم مصراع اول)

بررسی سارگشته‌ها

- ۱) **وزن بیت:** «فاعلاتن مفاعله فَعْلَن: - U - / - U - U - / - U U -» / **اختیارات شاعری:** ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای سوم مصراع اول / حذف همزه: -
- ۲) **وزن بیت:** «مفتعلن فاعله مفتعلن فاعله: - U U - / - U - / - U U -» / **اختیارات شاعری:** ابدال (در رکن سوم مصراع دوم) در تبدیل «مفتعلن: - U U -» به «مفعولن: - -» / حذف همزه (هجای هفتم و هشتم مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت‌ها: -

۵۶۵- گزینه ۴ تقطیع هجایی و وزن بیت:

نر گ سش عر بَ د جو ئ لَ بَ شَف سواس کُ نا
 - U - - U U - U U - U U -
 نِب م شَب دو ش پ با لِب ن مَ نا مَد بِن شَسْت
 - U - - U U - U U - U U -
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / تغییر مصوّت کوتاه به بلند (هجای هشتم مصراع اول) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم) / حذف همزه (هجای یازدهم هر دو مصراع) [در رکن پایانی مصراع دوم هم، «ابدال» به کار رفته است.]

بررسی سایر گزینه‌ها:

۱ وزن بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن: U U - / U U - / U U - / U U -»
 (در رکن آغازین هر دو مصراع) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / تغییر کمّیت مصوّت کوتاه به بلند: / حذف همزه: - [در رکن پایانی مصراع دوم هم، اختیار وزنی «ابدال» (آوردن «فَعْلُن: -» به جای «فَعْلُن: U U -») به کار رفته است.]

۲ وزن بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن: U U - / U U - / U U - / U U -»
 (در هر دو مصراع) / اختیارات شاعری: بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / حذف همزه (در هجای هفتم مصراع دوم) / آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن: -

۳ وزن بیت: «مفاعن فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -»
 (اختیارات شاعری: تغییر کمّیت مصوّت کوتاه به بلند (هجای چهارم مصراع دوم) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / حذف همزه (هجای چهاردهم مصراع دوم) / آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن: - [در رکن پایانی هر دو مصراع هم اختیار وزنی «ابدال» صورت گرفته و به جای رکن «فَعْلُن: U U -» از رکن «فَعْلُن: -» استفاده شده.]

۵۶۶- گزینه ۴ وزن بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن: U U - / U U - / U U - / U U -»
 سوم مصراع اول) / بلندبودن هجای پایان مصراع (هجای پایانی مصراع اول) / ابدال: -

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

۱ «مفاعن فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -»

۲ «فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -»

۳ «مفاعن فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -»
 ۵۶۷- گزینه ۴ در رکن آغازین هر دو مصراع، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» به کار رفته اما اختیار وزنی «ابدال» فقط در رکن پایانی مصراع دوم وجود دارد. / وزن بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -»

۵۶۸- گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

طَر ر مَف شاک ک غ را مَت بَر ماست
 - U - - U U - U U - U U -
 طِب ر مَش شیک ک ق یا مَت بَر خاست
 - U - - U U - U U - U U -
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن

اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای رکن «فَعْلُن: U U -» از رکن «فَعْلُن: -» استفاده شده) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / تغییر کمّیت مصوّت: -

۴ وزن بیت: «مفاعن فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -»
 تغییر کمّیت مصوّت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای هشتم مصراع اول

۵۶۳- گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

ز ط لَب مَط لَ بَ گَر خِب ر بُ وُد طالِب را
 - U U - - U U - U U - U U -
 ط لَ ب ر و ی ز مِیَل هَم ط لَ ب دُن یا نِبست
 - U U - U U - U U - U U -
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن

اختیارات شاعری: تغییر کمّیت مصوّت‌ها (در هجای سوم و یازدهم مصراع دوم) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای رکن «فَعْلُن: U U -» از رکن «فَعْلُن: -» استفاده شده) / آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن: -

بررسی اختیارات شاعری سایر گزینه‌ها:

۲ تغییر کمّیت مصوّت‌ها (کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند «ی» در هجای دوم مصراع اول (می) و هجای دهم مصراع دوم (تی) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه در هجای سوم مصراع اول (ی)) / آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای رکن «فَعْلُن: U U -» از رکن «فَعْلُن: -» استفاده شده)

۳ تغییر کمّیت مصوّت‌ها (کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند «ی» در هجاهای دوم و نهم مصراع دوم (دی، کی) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه در هجای هفتم مصراع اول (م) و هجای سوم مصراع دوم (ی)) / آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای رکن «فَعْلُن: U U -» از رکن «فَعْلُن: -» استفاده شده)

۴ تغییر کمّیت مصوّت‌ها (کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند «ی» در هجای دوم مصراع اول (نی) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه در هجای سوم مصراع اول (ی) و هجای هفتم مصراع دوم (ی)) / آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای رکن «فَعْلُن: U U -» از رکن «فَعْلُن: -» استفاده شده)

۵۶۴- گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

بِس تَ مَز عَمَ ز مَ یا مو زُ ک دَر مَد هَ پ عِشِق
 - U U - - U U - U U - U U -
 هَر غ مَل اَجَ رِ ی ئِ هَر گَر د جَ زا یِی دا زَد
 - U - - U - U U - U U - U U -
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن

بررسی اختیارات شاعری سایر گزینه‌ها:

۱ آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع) / بلندبودن هجای پایانی مصراع: - / تغییر کمّیت مصوّت‌ها: [

۲ ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / تغییر کمّیت مصوّت‌ها (در هجای دهم و یازدهم مصراع اول) [آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن: - / بلندبودن هجای پایان مصراع: [

۴ ابدال (در رکن پایانی مصراع اول) / تغییر کمّیت مصوّت‌ها (در هجای هشتم مصراع دوم) / بلندبودن هجای پایان مصراع (هجای پایانی مصراع اول) [آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن: [

بررسی سارکبیتها

۱ وزن بیت: «فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم به جای رکن «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) تغییر کمیت مصوتها (در هجاهای سوم و ششم مصراع دوم) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول)

۲ وزن بیت: «فاعلاتن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن (در رکن آغازین مصراع اول) / (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای رکن «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) / تغییر کمیت مصوتها (در هجای یازدهم هر دو مصراع) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع)

۳ وزن بیت: «فاعلاتن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول به جای رکن «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) / تغییر کمیت مصوتها (کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» در هجای دوم مصراع اول (می) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه در هجای سوم مصراع اول (ی) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع))

۵۶۹-گزینہ ۳: تقطیع هجایی و وزن بیت:

بَہ ر فَر با	نِ ی اَچ ش م	سِ ی ہ با	ی د ر ی خ ت
— U —	— U —	— U —	— U —
خو ن ہر آ	ہو ی مُش ک ک	ب د ش ت	خ ت ن س ت
— U —	— U —	— U —	— U —
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فَعْلُن

بررسی سارکبیتها

۱ وزن بیت: «فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوتها: —
 وزن بیت: «فاعلاتن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوتها (در هجای دهم و یازدهم مصراع اول) / آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن: —

۲ وزن بیت: «فاعلاتن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فَعْلُن (در رکن آغازین مصراع دوم) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوتها: —

۳ وزن بیت: «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفاعن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن آغازین مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوتها (کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» در هجای دوم مصراع اول (لی))

۵۷۰-گزینہ ۴: وزن بیت به صورت «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفاعن: — U — U — U — / — —» است؛ اما شاعر در رکن دوم مصراع اول، طبق اختیار وزنی «قلب» به جای «مفاعن» از رکن «مفتعلن» استفاده کرده؛ به علاوه هجای ششم مصراع اول (نی) طبق اختیار زبانی «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند» به هجای کوتاه تبدیل می شود.

سِ ی ن ی	خا قا نی ی	غَم تا نَ ز	ن د ز و ص ل
— U —	— U —	— U —	— U —
دَع و ی ی	عِش ق عا ش ق ی	تا ز س گ ا	ن ک ی س ث او
— U —	— U —	— U —	— U —
مفتعلن	مفاعن	مفتعلن	مفاعن

بررسی سارکبیتها

۱ وزن بیت: «مفتعلن مفاعن مفتعلن مفاعن» / اختیارات شاعری: قلب (در رکن پایانی مصراع دوم به جای «مفاعن» رکن «مفتعلن» به کار رفته) / بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (در هجای هشتم مصراع دوم (تو)) [کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند: —]

۲ وزن بیت: «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» / اختیارات شاعری: ابدال (در رکن آغازین مصراع اول) / بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه کسره اضافه (در هجای چهارم و دوازدهم مصراع دوم) [قلب: — / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند: —]

۳ وزن بیت: «مفاعن مفاعن مفاعن مفاعن» / اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه کسره اضافه (در هجای ششم مصراع اول) [قلب: — / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند: —]

۵۷۱-گزینہ ۲: وزن بیت اول: «فاعلاتن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی مصراع اول به جای رکن «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجاهای سوم و یازدهم مصراع دوم (م، ر) / حذف همزه: —

وزن بیت دوم: «مفاعن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن «و» ربط) در هجای هشتم مصراع اول / حذف همزه (در هجای هفتم مصراع دوم)

بررسی سارکبیتها

۱ وزن بیت اول: «مفاعن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) / حذف همزه (در هجای دوم مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه) در هجای دهم مصراع اول (تو)

وزن بیت دوم: «فاعلاتن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) / حذف همزه (هجای سوم مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت (کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» در هجای دوم مصراع اول (لی))

۲ وزن بیت اول: «مفتعلن مفتعلن فاعلن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن دوم مصراع اول به جای رکن «مفتعلن: — U — U —» از رکن «مفعولن: —» استفاده شده) / حذف همزه (در هجای دهم مصراع اول و هجای یازدهم مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای هشتم مصراع اول و هجای نهم مصراع دوم

وزن بیت دوم: «فاعلاتن فَعْلُن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / حذف همزه (در هجای هشتم مصراع اول و هجای چهارم مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای دوازدهم مصراع اول (د)

۳ وزن بیت اول: «مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن دوم مصراع دوم به جای «مستفعلُ: — U — U —» از رکن «مفعولن: —» استفاده شده) / حذف همزه (در هجای دوم و چهاردهم مصراع اول و هجای ششم مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن «و» عطف) در هجای نهم مصراع اول (ل)

وزن بیت دوم: «فاعلاتن مفاعن فَعْلُن: — U — U — U — / — —»
 اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: — U — U —» از رکن «فَعْلُن: —» استفاده شده) / حذف همزه (در هجاهای پنجم و دهم مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت (کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» در هجای دوم مصراع اول) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه «در هجای سوم مصراع اول (ی))

۵۷۵- گزینه ۲ تقطیع هجایی و وزن بیت:

چَند	د	کُوشی	کِ بَ فَر	مَ اَن	نَ ثَ با	شَد	آی	یام
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن

اختیارات وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع، به جای رکن «فَعْلُن: U-U» از رکن «فَعْلُن: - -» استفاده شده.) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) بررسی اختیارات وزنی در سایر گزینه‌ها:

- ۱) بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم) «اوزن بیت:» مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن: - - / - U - U - U / - U - U - U [
- ۲) بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) / در هجای سیزدهم مصراع دوم (نی)، اختیار زبانی «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» به کار رفته است. اوزن بیت:» مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن: - - / - U - U - U / - U - U - U [
- ۳) در این بیت، هیچ نوع اختیار «وزنی» و یا «زبانی» به کار نرفته است. اوزن بیت:» فَعَلاتِن فَعَلاتِن فَعَلاتِن «اوزن بیت:» مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن: - - / - U - U - U / - U - U - U [

۵۷۶- گزینه ۴ تقطیع هجایی و وزن بیت:

آ	گر	چَ را	غَ بَ می	زَدَ با	جَ غَم	دَا زَدَ
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
مفاعِلن	فَعَلاتِن	مفاعِلن	فَعَلاتِن	مفاعِلن	فَعَلاتِن	مفاعِلن

«۴» اختیار وزنی: ابدال (در رکن دوم مصراع دوم و رکن پایانی هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / «۳» اختیار زبانی: تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای سوم مصراع اول / حذف همزه (در هجای سوم و یازدهم مصراع دوم)

بررسی سایر گزینه‌ها

- ۱) «۳» اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع دوم) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع)
- ۲) «۲» اختیار وزنی: ابدال (در رکن آغازین مصراع دوم، به جای «مفتعلن» از رکن «مفعولن» استفاده شده.) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم)
- ۳) «۱» اختیار وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول)

۵۷۷- گزینه ۴ تقطیع هجایی و وزن بیت:

دَ لَ مَف	رُو	خَ تَ بو	دَزَ طَ زَ ثَ شا	دِ یَ ئَ ناز
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن

در این بیت، ۶ اختیار زبانی و وزنی به کار رفته است:

۴ اختیار زبانی: حذف همزه (در هجاهای سوم و هشتم مصراع اول و هجای دوازدهم مصراع دوم) / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (در هجای سیزدهم مصراع اول) / ۲ اختیار وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم)

بررسی سایر گزینه‌ها

- ۱) وزن بیت: «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن: - U - U - / - U - U - / - U - U - / - U - U -» اول ← (ر) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (در هجای دهم مصراع دوم ← بی) / اختیار وزنی: -

۵۷۲- گزینه ۲ در این بیت، یک بار اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» (در رکن آغازین مصراع دوم) و یک بار اختیار وزنی «ابدال» (در رکن پایانی مصراع دوم) به کار رفته.

بررسی سایر گزینه‌ها

- ۱) وزن بیت: «فَعَلاتِن فَعَلاتِن فَعَلاتِن: U U - / - U U - / - U U -» / اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول و رکن دوم مصراع دوم) / ادر رکن دوم مصراع دوم به جای «فَعَلاتِن: U - U -» رکن «مفعولن: - -» به کار رفته.
- ۲) وزن بیت: «فَعَلاتِن فَعَلاتِن فَعَلاتِن: U U - / - U U - / - U U -» / اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: U U -» از «فَعْلُن: - -» استفاده شده.)
- ۳) وزن بیت: «فَعَلاتِن فَعَلاتِن فَعْلُن: U U - / - U U - / - U - U -» / اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: U U -» از «فَعْلُن: - -» استفاده شده.)

۵۷۳- گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

لِذَ تَ عِشَ	قِ بَ تَم	أَزَ مَن	پُرس
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعْلُن	فَعْلُن

«۴» اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول) / بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / «۳» اختیار زبانی: تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای سوم مصراع اول / حذف همزه (در هجای سوم و یازدهم مصراع دوم)

بررسی سایر گزینه‌ها

- ۱) اختیار وزنی: / اختیار زبانی: تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای دوازدهم مصراع دوم
- ۲) «۵» اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع) / بلندبودن هجای پایانی (در پایان مصراع اول) / «۴» اختیار زبانی: تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای سوم مصراع اول / حذف همزه (در هجای هفتم مصراع اول و هجای دوم و هفتم مصراع دوم)
- ۳) «۲» اختیار وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / اختیار زبانی: تغییر کمیت مصوت‌ها (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای دوازدهم مصراع دوم

۵۷۴- گزینه ۳ تقطیع هجایی و وزن بیت:

رَا هَ آ هَ	سَدَ رَزَ شو	قِ نَدَ می	یا	زَمَ داد
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن	فَعَلاتِن

«۵» اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول و رکن سوم مصراع دوم) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) / «۳» اختیار زبانی: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای چهارم مصراع اول و هجای یازدهم مصراع دوم) / حذف همزه (در هجای هفتم مصراع اول)

۲ وزن بیت: «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فَعْلُن: U – U – U – U – U – U» / ۲ اختیار زبانی: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای هفتم مصراع اول ← پ) / بلند تلفظ کردن «و» «عطف (در هجای دوازدهم مصراع دوم ← م) / ۳ اختیار وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم به جای «فَعْلُن: U – U – U» از رکن «فَعْلُن: – – –» استفاده شده).

۳ وزن بیت: «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن: U – U – U – U – U – U» / ۴ اختیار زبانی: حذف همزه (در هجاهای دوم و یازدهم مصراع اول و هجای هفتم مصراع دوم) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای چهارم مصراع اول ← م) / ۱ اختیار وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم)

۵۷۸- گزیده ۴: در این بیت، ۱ بار اختیار وزنی و ۳ بار اختیار زبانی به کار رفته است.

تقطیع هجایی و وزن بیت:

د	ر	ب	چ	ن	ب	خ	ن	ح	ا	م	ب	و
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
پ	ع	ا	ث	ق	ن	خ	د	ج	ز	م	ی	خ
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
مفاعیلن	فاعلاتن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فَعْلُن							

اختیارات وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم) / اختیارات زبانی: حذف همزه (۲ بار: در هجاهای دوم و هفتم مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت (در هجای دهم مصراع دوم)

بررسی سارکبیه‌ها

۱ وزن بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن: U – U – U – U – U – U» / ۳ بار اختیار وزنی: آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / ابدال (در رکن پایانی مصراع اول به جای «فَعْلُن: U – U – U» از رکن «فَعْلُن: – – –» استفاده شده) / ۳ بار اختیار زبانی: کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (در هجای دهم مصراع اول ← گ) / بلند تلفظ کردن «و» «عطف (در هجای یازدهم مصراع اول ← ئ) / حذف همزه (در هجای هفتم مصراع دوم)

۲ وزن بیت: «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن: U – U – U – U – U – U» / ۳ بار اختیار زبانی: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای دوم مصراع اول ← ر) / بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (در هجای هشتم مصراع دوم ← ن) / حذف همزه (در هجای یازدهم مصراع اول) / ۲ بار اختیار وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در هر دو مصراع)

۳ وزن بیت: «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن: U – U – U – U – U – U» / ۵ بار اختیار زبانی: بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (در هجای دوم مصراع اول ← د) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای ششم مصراع اول (ی) و هجاهای سوم و دوازدهم مصراع دوم ← ر، ت) / حذف همزه (در هجای هفتم مصراع دوم) / ۱ بار اختیار وزنی: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول)

۵۷۹- گزیده ۳: تقطیع هجایی و وزن بیت:

ب	ا	ث	ر	د	غ	ش	ه	ر	د	م	س	ط	ا	ن	ع
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
گ	و	ی	د	ق	ا	ز	یا	خ	ک	ث	ا	م	م	ر	ح
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U
مفاعیلن	فاعلاتن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فَعْلُن										

اختیارات شاعری: ابدال (در رکن سوم مصراع اول و رکن آغازین مصراع دوم، به جای «مفتعلن: U – U – U» از رکن «مفعولن: – – –» استفاده شده) / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی»: «واژه «خاقانیا» به صورت

«خاقانیا» تقطیع می‌شود و مشمول اختیار زبانی «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند» نیست. / سایر اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای چهارم مصراع اول) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول)

بررسی سارکبیه‌ها

۱ وزن بیت: «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فَعْلُن: U – U – U – U – U – U» / اختیارات شاعری: تغییر کمیت مصوت (بلند تلفظ کردن کسره اضافه) در هجای دهم مصراع دوم (← ر) / بلندبودن هجای پایانی (در مصراع اول) / سایر اختیارات شاعری: ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: U – U – U» از رکن «فَعْلُن: – – –» استفاده شده).

۲ وزن بیت: «مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن: U – U – U – U – U – U» / اختیارات شاعری: حذف همزه (در هجای چهاردهم مصراع اول) / قلب (در رکن دوم مصراع اول، به جای «مفاعیلن: U – U – U» از رکن «مفتعلن: U – U – U» استفاده شده؛ به علاوه هجای ششم مصراع اول (نی)، طبق اختیار زبانی «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند» به هجای کوتاه تبدیل می‌شود تا رکن دوم این مصراع به صورت «مفتعلن: U – U – U» دربیاید).

۳ وزن بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن: U – U – U – U – U – U» / اختیارات شاعری: آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین هر دو مصراع) / حذف همزه (در هجای دوازدهم مصراع دوم) / سایر اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای هفتم مصراع اول ← ن) / ابدال (در رکن پایانی هر دو مصراع به جای «فَعْلُن: U – U – U» از رکن «فَعْلُن: – – –» استفاده شده).

۵۸۰- گزیده ۳: در ابیات «الف»، «پ» و «ت» هر سه نوع اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن در آغاز مصراع»، «ابدال» (در رکن پایانی) و «بلندبودن هجای پایان مصراع» به کار رفته است. / در بیت «ب» فقط اختیار وزنی «بلندبودن هجای پایان مصراع» به کار رفته.

۵۸۱- گزیده ۳: بیت «ب»: ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / وزن بیت: «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فَعْلُن» / بیت «پ»: ابدال (در رکن پایانی مصراع اول) / وزن بیت: «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فَعْلُن»

بررسی سارکبیه‌ها: بیت «الف»: وزن بیت: «مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن: U – U – U – U – U – U» / ابدال: بیت «ت»: وزن بیت: «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن: U – U – U – U – U – U» / ابدال: بیت «ب»: وزن بیت: «ت»: اختیار وزنی «ابدال» (در هجای سیزدهم مصراع اول) به کار رفته؛ اما اختیار زبانی «تغییر کمیت مصوت‌ها» وجود ندارد. / وزن بیت: مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فَعْلُن: U – U – U – U – U – U

بررسی سارکبیه‌ها: بیت «الف»: ابدال (در رکن پایانی مصراع دوم) / تغییر کمیت مصوت‌ها (در هجای دوم مصراع دوم) / وزن بیت: مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فَعْلُن / بیت «ب»: ابدال (در رکن سوم مصراع دوم به جای «مفتعلن: U – U – U» از رکن «مفعولن: – – –» آمده) / تغییر کمیت مصوت‌ها (در هجای هشتم مصراع دوم) / وزن بیت: مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن / بیت «پ»: ابدال (در رکن اول مصراع اول به جای «مستفعل: U – U – U» از رکن «مفعولن: – – –» آمده) / تغییر کمیت مصوت‌ها (در هجای دوم و پنجم و نهم مصراع دوم) / وزن بیت: مستفعل فاعلاتن مستفعل / بیت «ث»: ابدال (در رکن سوم مصراع اول به جای «مفتعلن: U – U – U» از رکن «مفعولن: – – –» آمده) / تغییر کمیت مصوت‌ها (در هجای سوم و چهارم مصراع اول) / وزن بیت: مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن / بیت «ج»: ابدال (در رکن پایانی مصراع اول) / تغییر کمیت مصوت‌ها (در هجای سوم مصراع دوم) / وزن بیت: فاعلاتن فاعلاتن فَعْلُن

۲ بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجاهای چهارم و دهم و دوازدهم مصراع اول و هجای چهارم مصراع دوم) / بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (در هجای هشتم مصراع اول) / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (در هجای سوم مصراع دوم ← وی)

۳ بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای چهارم مصراع دوم)

۵۸۳- **گزینه ۲** بیت «ب»: کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» در هجای نهم مصراع دوم (می) / بیت «پ»: «ابدال» در رکن سوم مصراع دوم (به جای رکن «مفتعلن»: - U U - از رکن «مفعولن»: - - - استفاده شده). / بیت «الف»: بلندبودن هجای پایانی مصراع اول / بیت «ت»: «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» در رکن آغازین هر دو مصراع

بررسی اختیارات شاعری بیت «ت»: بلندبودن هجای پایان هر دو مصراع

۵۸۴- **گزینه ۴** بیت «پ»: قلب (در رکن سوم مصراع اول به جای رکن «مفتعلن» از رکن «مفاعلن» استفاده شده). / **اوزن** بیت: «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» / بیت «ت»: حذف همزه (در هجای یازدهم مصراع اول و هجای دوم و سوم مصراع دوم) / **اوزن** بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» / بیت «ث»: ابدال (در رکن سوم مصراع اول به جای رکن «مفتعلن»: - U U - رکن «مفعولن»: - - - آمده). / **اوزن** بیت: «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» / بیت «ب»: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم) / **اوزن** بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» / در بیت «الف» هیچ نوع اختیار شاعری به کار نرفته است.

۵۸۵- **گزینه ۴** بیت «پ»: آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن (در رکن آغازین مصراع اول) / **اوزن** بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن: U U - / U U - / U U - / U U -» / بیت «ت»: بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (هجای پنجم مصراع اول (ر) و هجای سیزدهم مصراع دوم (ن)) / **اوزن** بیت: «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن: - U - / - U - / - U - / - U -» (هجای پنجم مصراع دوم) / **اوزن** بیت: «مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فاعلن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -» / بیت «ب»: ابدال (در رکن پایانی مصراع اول به جای «فعلن: U U -» از رکن «فعلن: - - -» استفاده شده). / **اوزن** بیت: «مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فاعلن: U - U - / U - U - / U - U - / U - U -»

۵۸۶- **گزینه ۴** تقطیع هجایی و وزن بیت:

ای را خات ت ه م	ف ن ا ی ما
U U -	U U -
وی شادی	ی ما ه م
U U -	U U -
مفعول	مفاعلن

اختیارات زبانی: بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (در هجای پنجم و هفتم مصراع اول و هجای هفتم مصراع دوم) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای دهم هر دو مصراع) / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «ی» (در هجای سوم مصراع دوم) / **اختیارات وزنی**: بلندبودن هجای پایانی (در مصراع دوم)

۵۸۷- **گزینه ۳** تقطیع هجایی و وزن بیت:

خا ب خ ش	م ن ی	پ س ر	د س ت	خ ش	ا ج ی ا ل ش د
U U -	U U -	U U -	U U -	U U -	U U -
نق د ا	م ی د	ع م ر	م ن	د ر ط	ا ب و ص ا ل ش د
U U -	U U -	U U -	U U -	U U -	U U -
مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن

اختیارات شاعری: بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجای چهارم و دوازدهم مصراع اول و هجای دوازدهم مصراع دوم) / حذف همزه (در هجای ششم مصراع اول)

بررسی اختیارات شاعری در سایر گزینه‌ها:

۱ کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «و» (در هجای پنجم مصراع اول ← لو) / بلند تلفظ کردن کسره اضافه (در هجاهای دوم و دهم مصراع دوم) / بلند تلفظ کردن «و» عطف (در هجای هشتم مصراع دوم) / حذف همزه (در هجای دهم مصراع اول)